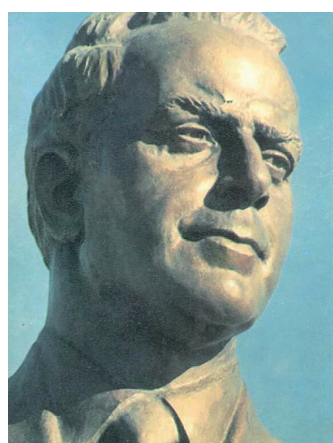

Milli azadlıqdan
şirin nemət yoxdur!

J. Huseynov

YENİ AZƏRBAYCAN

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi Azərbaycan xalqının milli sərvətidir

Qəzet 1993-cü ilin aprel ayından nəşr olunur. Yeni Azərbaycan Partiyasının orqanı.

7 avqust
2025-ci il,
cümə axşamı
№ 137 (6964)
Qiyməti
60 qəpik

Yeni mərhələnin astandasında...

**Azərbaycan-ABŞ əməkdaşlığı
sülhün, inkişafın və
təhlükəsizliyin
mühüm qarantıdır**

➔ Bax səh. 2

Daha ünvanlı, optimal və səmərəli...

➔ Bax səh. 3

34 illik yurd həsrəti

1991-ci il 7 avqust tarixində indiki Ermənistan ərazisindəki azərbaycanlılar yaşayan sonuncu kəndimiz Nüvədi deportasiyaya məruz qalıb

➔ Bax səh. 4

Yeni üçtərəfli format

➔ Bax səh. 2

**Bakı-Vaşinqton
münasibətlərində
yeni dövr**

➔ Bax səh. 3

**Universal dəyər
milli libasda
Sürətlə dəyişən dünyada mənəvi
immunitetin qorunması vacibdir**

➔ Bax səh. 6

**İran-BAEA
münasibətləri
bərpa olunacaqmı?**

➔ Bax səh. 5

**Hindistanın
Fransasayağı
siyasi oyunu**

➔ Bax səh. 7

**Bəşəriyyət
üçün nüvə
təhlükəsi...**

➔ Bax səh. 5

Rusiya üçün son şans

➔ Bax səh. 6

Yeni mərhələnin astanasında...

Son beş ildə Cənubi Qafqazda cərəyan edən siyasi-hərbi proseslər regionun gələcək inkişafı ilə bağlı tarixi bir mərhələ formalaşdırıb. Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin bərpa edilməsi ilə

30 ilə yaxın davam etmiş münaqişə başa çatıb - artıq, yeni mərhələdə müzakirə predmeti münasibətlərin normallaşması, sülhün imzalanmasıdır. Bu istiqamətdə isə artıq illərdir ki, fərqli aspektlərdə işlər aparılır.

İr. İlk dövrlərdə fərqli vasitəçilərin iştirakı ilə keçirilən görüşlər, danışıqlar minimum effektivlə müşayiət olunurdusa, təmasların ikitərəfli formata keçidi ilə proses dinamizm qazanıb. Təsədüfi deyil ki, məhz

ikitərəfli təmasların yaranmasının ardından Ermənistan ilə Azərbaycan arasında bəzi məsələlərdə ortaq fikirlər meydana gəlib - Qazaxın 4 kəndi qaytarılıb, eyni zamanda müəyyən bir qism sərhədin delimitasiya və demarkasiyası razılaşdırılıb, sülh sənədinin bütün mədələri üzrə ortaq mövqə yaranıb.

Azərbaycan-ABŞ əməkdaşlığı sülhün, inkişafın və təhlükəsizliyin mühüm qarantıdır

mitasiya və demarkasiyası razılaşdırılıb, sülh sənədinin bütün mədələri üzrə ortaq mövqə yaranıb.

Xüsusilə, ötən ayın əvvəlində Əbu-Dabidə bağlanmış görüşə bu qəbildən vacib nəticələrə yadda qaldı.

Azərbaycan - ABŞ münasibətləri: dinamizm, identiklik və intensivlik...

Bəli, münasibətlərin normallaşması Cənubi Qafqaz regionu üçün həm geostrategiya, həm geoiqtisadi, həm də geosiyasi mənada yeni üfüqlər açır. Bu isə global səviyyədə vacib nəticələr vəd edir. Nəzərə alsaq ki, artıq bir neçə aydır dünyada yeni siyasi nizamnı formalaşdırılması istiqamətində aktiv proseslər müşahidə edirik, Cənubi Qafqazda əbədi sülhün yaranması qütblərəsi iqtisadi münasibətlərdə yeni bir cığır açmaqla bəli. Şərq-Qərb kontenti üzrə ticari münasibətlərin ən vacib geocoğrafi nöqtəsi sayılan Cənubi Qafqazın sabit və inkişafa yönəlik üstünlükləri göz önünə çıxaraq yeni dividendlər yaradacaq. Ümumiyyətlə, son dövrlərdə Azərbaycanın apardığı effektiv siyasi xətt bütün dünyada yüksək dəyərləndirilir. Xüsusilə, yeni dönmədə ABŞ-Azərbaycan münasibətləri diqqət çəkir - iki ölkənin rəhbərliyi arasında vacib və səmərəli dialoq mühiti inkişaf etdirilir. Prezident Trampın dövlət başçısı seçilməsinin ardından yeni bir trayektoriya qazanan ABŞ ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığın inkişafının perspektivləri aydın və çoxşaxəlidir - rəsmi Vaşinqton ölkəmizin regionda yaratdığı yeni reallıqları yüksək dəyərləndirir. Bu isə ABŞ-in Azərbaycanla

baycanın yaxın tərəfdaşı olması həqiqətini növbəti dəfə nümayiş etdirməklə yanaşı, əlaqələri daha da möhkəmləndirməkdə, irəliləyən addımlarda bu məqam xüsusi yer alır - əlaqələri daha da gücləndirmək. Diqqət yetirsək, ABŞ Prezidentinin bir neçə ay öncə, Novruz Bayramı münasibətilə Prezident İlham Əliyevə ünvanladığı məktubda da paralel təzislər yer alırdı. Bu isə onu deməyə əsas verir ki, dünyanın fəvqəlgüc ölkəsi sayılan ABŞ ilə Azərbaycan arasındakı münasibətlər yeni mərhələyə qədəm qoyur - məktubda bildirilir ki, "biz qarşıdakı illərdə və onilliklər ərzində daha dərin tərəfdaşlığa ümid edirik".

Beləliklə, Prezident İlham Əliyevin ABŞ-a səfəri yalnız Azərbaycan-Amerika ikitərəfli münasibətləri baxımından deyil, əməkdaşlıq, regional sabitlik və global təhlükəsizlik kontekstində xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Səfər Birləşmiş Ştatların Prezidenti Donald Trampın rəsmi dəvəti ilə gerçəkləşir və bu baxımdan tarixi xarakter daşıyır. Prezidentlər arasında yüksək səviyyəli danışıqlarda siyasi, iqtisadi və təhlükəsizlik sahələrində əməkdaşlığın genişləndirilməsi

məsi, enerji və nəqliyyat layihələri üzrə strateji tərəfdaşlığın möhkəmləndirilməsi, eyni zamanda, Cənubi Qafqazda sülh prosesinin irəlilədilməsi kimi məsələlərin müzakirə olunacağı gözlənilir. Səfər, həmçinin Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzunun artması və regionda balanslı, eyni zamanda, proaktiv xarici siyasət kursunun

davam etdirilməsi baxımından mühüm mərhələ kimi dəyərləndirilməlidir. Tərəflər arasında konkret razılaşmalar əldə ediləcəyi təqdirdə, bu, həm regional sabitlik və dayanıqlı əməkdaşlıq üçün yeni imkanların yaranmasına, həm də ABŞ-Azərbaycan münasibətlərinin keyfiyyətə yeni mərhələyə keçməsinə səbəb ola bilər.

Vaşinqton münasibətlərinin normallaşması üçün meydan açır...

Vurğulandığı kimi, Cənubi Qafqazda sülhün və təhlükəsizliyin təmin edilməsi istiqamətində gedən uğurlu proses global miqyasda diqqət mərkəzindədir. Bunu istər region üçün perspektivdə gözlənilən əməkdaşlıq platformalarına münasibət, istər bölgənin siyasi-hərbi reallıqlarına qarşı yanaşmalar, istərsə də danışıqlar prosesinə olan maraq, eyni zamanda ortaya qoyulan mövqələr də təsdiqləyir. Artıq aylardır ki, vasitəçisiz davam edən ikitərəfli təmasların verdiyi nəticələr həm təqdir olunur, həm də bu prosesin daha da inkişaf etdirilməsinə maraq diqqətə çatdırılır. Bu məqam onu təsdiqləyir ki, artıq beynəlxalq aləm bölgədə əbədi və dayanıqlı sülhün bərqərar olmasını istəyir - bu istiqamətdə atılan addımların ortaya qoyulan səylərlə daha effektiv olacağını düşünür. Prezident Trampın iki ölkə arasında təmasın yaranmasına yaratdığı şərait də bu

mənada yüksək dəyərləndirilməlidir. ABŞ-in səyləri anlaşılandır - bu gün əsas geostrategiya məkanlarından sayılan Cənubi Qafqazda sabitliyin formalaşması Tramp administrasiyası üçün də olduqca vacibdir. Ümumiyyətlə, Prezident Trampın bölgəyə, Azərbaycana münasibətdə nümayiş etdirdiyi mövqə alqışlanırdı - Prezident Trampın birinci prezidentlik dövründə də (2017-2021) ABŞ-Azərbaycan münasibətlərində yüksək siyasi dialekt və tərəfdaşlıq müşahidə olunub. Bu dövrdə Tramp administrasiyası Azərbaycanla bağlı müsbət mövqə sərgiləyib və tərəfdaşlıq əlaqələrini vurğulayıb. Donald Tramp Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə müraciət olaraq təbrik məktubları göndərib. Xüsusilə Respublika Günü (28 may), Müstəqillik Günü (18 oktyabr) və digər mühüm tarixlərdə məktublarında Azərbaycan-ABŞ əlaqələrinin əhəmiyyətini vurğulayıb.

2017, 2018, 2019 və 2020-ci illərdə göndərilən məktublarda Tramp Azərbaycanın enerji təhlükəsizliyinə verdiyi töhfələri və beynəlxalq təhlükəsizlik sahəsində əməkdaşlığını yüksək qiymətləndirib.

Tramp administrasiyası Azərbaycanın Cənub Qaz Dəhlizi layihəsindəki rolunu dəstəkləyib. 2018-ci ildə Prezident Tramp Bakıya ünvanladığı məktubda Azərbaycanın enerji sahəsindəki rolunu vacibliyini qeyd edərək, iki ölkə arasındakı əməkdaşlığın gücləndirilməsini dəstəklədiyini bildirib. 2019-cu ildə ABŞ Dövlət Departamentinin rəsmiləri Azərbaycanın iqtisadi inkişaf istiqamətində atdığı addımları dəstəklədiklərini bildiriblər.

44 günlük müharibə dövründə Tramp administrasiyası Ermənistanı dəstəkləməyib və hər zaman olduğu kimi ölkəmizin ərazi bütövlüyünü təminləyib - birmənalı şəkildə həmin dövrdə ABŞ-Azərbaycan münasibətləri strateji əməkdaşlıq xəttində inkişaf edib. Trampın şəxsi açıqlamaları və administrasiyasının qərarları göstərir ki, Vaşinqton Bakı ilə əməkdaşlığı yüksək dəyərləndirir.

mata görə, bu görüş prezident Trampın beynəlxalq münaqişələrin həllinə vasitəçilik səylərinin növbəti nümunəsidir. Görüşün məqsədi onilliklərdir davam edən münaqişəyə son qoymaq üçün sülh sazişinin əldə edilməsidir. Rəsmilərdən biri cümə günü keçiriləcək görüşdə tərəflər arasında sülh razılaşmasının elan olunmasının mümkünliyini bildirib. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin və Ermənistanın Baş naziri Nikol Paşinyanın Trampla ayrıca görüşünün keçirilməsinin planlaşdırıldığı haqda da məlumat yayılıb.

İrəvan üçün tarixi şans...

Vaşinqtonda planlaşdırılan görüş yeni bir dövrün, yeni bir mərhələnin astanasında dayandığını təsdiqləyir. İrəvanın manipulyasiyalardan əl çəkərək qeyri-konstruktiv davranışlarına son qoyması bu prosesin müsbət dinamikasını artıracaq. Başqa sözlə, artıq ləngimək olmaz - ilk növbədə Ermənistan özünün əsassız iddialarını unutmalı, bölgənin daha konservativ inkişafı üçün töhfə verməlidir. İrəvan anlamalıdır ki, Azərbaycan bütövlükdə, Cənubi Qafqazın prosesində uğurla və həm siyasi, həm də iqtisadi dividend qazanaraq çıxması üçün çalışır - başqa sözlə, Azərbaycan istər təşəbbüskarı olduğu, istərsə də iştirakçı kimi təmsil olunduğu global layihələrin ilk növbədə Cənubi Qafqaz regionunu əhatə etməsi, bölgəyə dividendlər qazandırması faktoruna fokuslanır. Paralel olaraq Azərbaycan yalnız yerləşdiyi regionun siyasi-iqtisadi maraqlarının təmsilçisidir.

Vaşinqton görüşü məzmun və mahiyyət baxımından yeni tarixi bir mərhələ formalaşdırmaqla bəli - bu, bütövlükdə, dövlətlərarası münasibətlərin normallaşması istiqamətində tərtib olunan hədəflər üzrə danışıqların müsbət məcrasına yeni bir yön verəcək. Artıq sülhün, inkişafın vaxtı çatıb - regionda təhdid yaradacaq faaliyyətdən uzaqlaşmaqla, irəliləyən sülh doktrinasının bir hissəsinə çevrilməklə İrəvan özünün də tarixində yeni bir mərhələyə start verəcək. Bunun üçün isə siyasi iradə nümayiş etdirmək, müstəqil qərarlar vermək, sülh prosesini uğurla gələcəyə daşımaq kimi missiyləri yerinə yetirmək lazımdır. Əgər belə olarsa, Cənubi Qafqazda sülh gələcək və eyni zamanda, əməkdaşlıq üçün imkanlar yaranaçaq. Bu şans əldən vermək olmaz...

Pərviz SADAYOĞLU

Əbu - Dabinin davamı kimi...

Bu görüş Əbu-Dabi görüşündə əldə edilən tarixi razılaşmaların mühüm bir davamı sayıla bilər. Xatırladaq ki, iyulun 10-da Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin Əbu-Dabi şəhərində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti və Ermənistan Respublikasının Baş naziri arasında görüş keçirilmişdi və Azərbaycan-Ermənistan dövlətlərarası normallaşma gündəliyinin müxtəlif aspektləri müzakirə edilmişdi. Müsbət və konstruktiv keçən görüşdə ikitərəfli danışıqların normallaşma prosesi ilə bağlı bütün məsələlərin həlli üçün ən səmərəli format olduğu təsdiqlənmişdi və bu əsasda belə nəticəyənməli dialoqun davam etdirilməsi razılaşdırılmışdı.

Sərhədin delimitasiyası prosesi ilə bağlı əldə olunan nailiyyətləri dəyərləndirən liderlər bu istiqamətdə əməli işlərin davam etdirilməsi üçün müvafiq dövlət komissiyalarına tapşırıqlar vermişdilər. Tərəflər, həmçinin iki ölkə arasında ikitərəfli danışıqları və etimad qurululuğu tədriqlərini davam etdirmək barədə razılığa gəlmişdilər.

Beləliklə də, Əbu-Dabi görüşünün öz analogiyalarından daha fərqli nəticə ortaya qoya biləcəyinə böyük inam vardı - bu görüş həttə tarixi dönüş nöqtəsi də adlandırılırdı. Görüşün nəticəsi olaraq ortaya çıxan ən mühüm tezis bundan ibarət idi ki, Azərbaycan dünyanın yeni iqtisadi münasibətlər sistemində özünəməxsus yerə malik olan Cənubi Qafqazda sülh və əmin-amanlığın yaranması ilə bağlı fəaliyyətini uğurla davam etdirir, bu yolda ortaya çıxan maneələri aradan qaldırmaq üçün bütün diplomatik, iqtisadi, siyasi rəqəblərindən istifadə edir. Verilən bəyanatlar, səsləndirilən fikirlər bu prioritetin nə qədər ciddi olması ilə yanaşı, uğur qazanma ehtimalının da böyüklüyünü ortaya qoyurdu. Hədəfin məhz Cənubi Qafqazda sülh və təhlükəsizlik mühitinin yaranması, iqtisadi inkişafın dərinləşməsinə yol açılmasına, münasibətlərin normallaşmasına istiqamətlənməsi də ikitərəfli formatın nə qədər düzgün seçim olduğunu bir daha təsdiqləyir.

Yeni üçtərəfli format

Avqustun 5-də Türkmənistanın Türkmənbaşı şəhərindəki "Avaza" milli tərizm zonasında Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Dənizə çıxışı olmayan inkişaf etməkdə olan ölkələr üzrə Üçüncü Konfransı keçirilib. Azərbaycan Respublikasının Baş naziri Əli Əsədovun rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti konfransın plenar iclasında iştirak edib.

Nəqliyyat dəhlizləri, rəqəmsal bağlantı, Xəzərin ekoloji problemləri...

İclasda çıxış edən Ə.Əsədov Azərbaycan-Türkmənistan münasibətlərinə toxunaraq bu münasibətlərin ortaq irsə, tarixə və qarşılıqlı hörmətə əsaslandığını bildirib - Baş nazir Türkmənistan Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədovun bu yaxınlarda Azərbaycana səfərinin əhəmiyyətini vurğulayaraq, bu səfərin ikitərəfli strateji tərəfdaşlığın daha da möhkəmləndirilməsi üçün yeni imkanlar yaratdığını qeyd edib. "Bu münasibətlər ortaq irsimizə, tariximizə

və qarşılıqlı hörmətə əsaslanır. Bizim münasibətlərimiz həmrəyliyi, regionumuzda sülh, əməkdaşlıq və firavanlıq üçün ümumi baxış nümayiş etdirir," - deyər Ə.Əsədov vurğulayıb.

Azərbaycanın regional və beynəlxalq nəqliyyat dəhlizlərinin inkişafı istiqamətində təşəbbüslərini və əhəmiyyətli rolunu dünya ölkələrin liderlərinin və rəhbərlərinin diqqətinə çatdıraraq Baş nazir bildirib ki, ölkəmizin nəqliyyat siyasəti və yeni, müasir infrastrukturunu coğrafi məhdudiyyətləri imkanlara çevirir: "Xəzər dənizində 50-dən çox gəmidən ibarət ən böyük ticarət donanması, hazırda 10 gəmi istehsal edən gəmiqayırma zavodu, yaxın illərdə gücü ildə 25 milyon to-

ron Orta Dəhliz vasitəsilə yüklərin həcmində təxminən 90 faiz artıma nail olub. Dəhliz boyunca tranzit müddəti əhəmiyyətli dərəcədə azalıb. Nümunə olaraq, Çinin bir sıra şəhərlərindən konteyner blok-qatrlarının Bakıya gəmi 10-12 günə çatması Orta Dəhlizin mühüm ticarət marşrutu kimi əhəmiyyətini vurğulayıb.

Rəqəmsal bağlantılar sahəsində əməkdaşlığın əhəmiyyətinə toxunaraq Ə.Əsədov vurğulayıb ki, Azərbaycan "Rəqəmsal İpək Yolu" kimi irimiqyaslı layihələr vasitəsilə rəqəmsal transformasiya təşəbbüsünü həyata keçirir: "Buraya Trans-Xəzər fiber-optik kabel xəttinin çəkilməsi də daxildir. Dənizə çıxışı olmayan inkişaf etməkdə olan ölkələrin global rəqəmsal iqtisadiyyatdan faydalanmaları məqsədilə informasiya texnologiyaları və telekommunikasiya sahəsində tərəfdaşlığın vacibliyi də xüsusi vurğulanmalıdır. Digər birgə səylər iqlim dayanıqlılığının gücləndirilməsi ilə bağlıdır".

Baş nazir ötən il Azərbaycanın ev sahibliyi etdiyi BMT-nin İqlim Də-

lim maliyyəsinə tarixi bir mərhələdir: "Bu öhdəlik, 2035-ci ilə qədər inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün illik iqlim maliyyəsinin 100 milyard-dan 300 milyard ABŞ dollarına qədər artırılmasını nəzərdə tutur. Azərbaycan, həmçinin Paris Sazişinin 6-cı maddəsinə uyğun olaraq karbon bazarları üçün çərçivə üzrə danışıqları uğurla tamamlayaraq, Paris Sazişinin qəbulundan doqquz il sonra onun icrasını təmin etdi. Eyni zamanda iqlim dəyişikliyindən təsirlənən həssas icmalara vacib dəstək verən İklim və Zərərçilər Cəvab Fondunun tam fəaliyyətə başlaması ilə bağlı qərar qəbul olundu".

Baş nazir Ə.Əsədov Xəzər dənizinin ekoloji problemlərin həllinə xüsusi diqqətin ayrılmasının zərurliyini də vurğulayıb: "Ən çox narahatlıq doğuran məsələ suyun səviyyəsinin azalmasıdır. Biz Xəzəryanı dövlətlərin üzləşdiyi bu ümumi problemin həlli üçün səylərimizi birləşdirməliyik. 2022-ci ildə Aşqabadda keçirilən Xəzəryanı Dövlətlərin Dövlət Başçı-

ların 6-cı Zirvə görüşündə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev bu ekoloji problemə xüsusi diqqət ayırmışdır. Azərbaycan Prezidentinin təklifinə əsasən, Xəzərin dayazlaşmasının səbəblərinin öyrənilməsi və qarşısının alınması məqsədilə ekspert qruplarının yaradılması istiqamətində addımlar atılır".

Azərbaycan bütün dünya üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir

Plenar iclasdan sonra Baş nazir Əli Əsədovun Türkmənistan Prezidenti Sərdar Berdiməhəmmədov və Gürcüstan Baş naziri İrakli Kobaxidze ilə görüşü keçirib. B. Berdiməhəmmədov və Ə.Əsədov arasında baş tutan görüşdə Azərbaycan ilə Türkmənistan arasında dostluq və qarşılıqlı münasibətlərinin dinamik inkişafından məmnunluqla ifadə olunub, ikitərəfli əməkdaşlığın qarşılıqlı maraq doğuran sahələrdə inkişaf perspektivləri müzakirə edilib. İ.Kobaxidze ilə gö-

lazımdır ki, Azərbaycan-Türkmənistan-Özbəkistan formatının ilk görüşündə humanitar, mədəni əlaqələrin inkişafının vacibliyi və iqtisadi əməkdaşlıq mövzuları, o cümlədən nəqliyyat, logistika və enerji sektorlarında strateji əməkdaşlığın daha da genişləndirilməsi ilə bağlı məsələlər müzakirə olunub.

Türkmənistan Prezidenti və Gürcüstan Baş naziri ilə görüş

Konfrans çərçivəsində Baş nazir Əli Əsədov Türkmənistan Prezidenti Sərdar Berdiməhəmmədov və Gürcüstan Baş naziri İrakli Kobaxidze ilə görüş keçirib. B. Berdiməhəmmədov və Ə.Əsədov arasında baş tutan görüşdə Azərbaycan ilə Türkmənistan arasında dostluq və qarşılıqlı münasibətlərinin dinamik inkişafından məmnunluqla ifadə olunub, ikitərəfli əməkdaşlığın qarşılıqlı maraq doğuran sahələrdə inkişaf perspektivləri müzakirə edilib. İ.Kobaxidze ilə gö-

nistan Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədovun bu yaxınlarda Azərbaycana səfərinin əhəmiyyətini vurğulayaraq, bu səfərin ikitərəfli strateji tərəfdaşlığın daha da möhkəmləndirilməsi üçün yeni imkanlar yaratdığını qeyd edib. "Bu münasibətlər ortaq irsimizə, tariximizə

na çatacaq Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu, 9 beynəlxalq hava limanı, regionun ən böyük hava qarqo şirkəti və bir çox digər amillər Azərbaycanı beynəlxalq nəqliyyat qovşaqlarından birinə çevirib," - deyər Ə.Əsədov əlavə edib ki, Bakı 2022-ci ildən etibar-

həbələ bütün dünya üçün böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini bildiriblər. Mərkəzi Asiya ölkələri ilə Azərbaycan formatının artıq faktiki olaraq mövudluğunu dilə gətirən Q.Berdiməhəmmədov qeyd edib ki, region dövlətləri arasında əməkdaşlıq günün tələbinə çevrilib. Xüsusilə qeyd etmək

rüşdə isə ikitərəfli faydalı əməkdaşlığın iqtisadi-ticarəti, investisiya, nəqliyyat-tranzit, energetika, humanitar və digər istiqamətlərdə genişləndirilməsi ilə bağlı məsələlər nəzərdən keçirilib.

Yunis ABDULLAYEV

Daha ünvanlı, optimal və səmərəli... Büdcə qaydasına dəyişikliklər şəffaflıq, hesabatlılıq, ədalətlik meyarlarının təmin olunmasına xidmət edir

Prezident İlham Əliyev “Büdcə sistemi haqqında” qanunda dəyişiklik edilməsi haqqında qanunu təsdiqləyib. Hesablama Palatasının rəyləri nəzərə alınmaqla, büdcə qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə hazırlan-

mış yeni qanun layihəsi büdcə qaydasının dəyişdirilməsini nəzərdə tutur. Yeni büdcə qaydası prinsip etibarilə mərkəzləşdirilmiş və yerli büdcə xərclərinin istifadəsində şəffaflıq, hesabatlılıq, ədalətlik meyarlarının təmin

olunmasına, lazımsız xərclərin qarşısının alınmasına, bir sözlə, büdcə xərclərinin səmərəli istifadəsi və optimallaşmasına xidmət edir.

Qaydalarda mühüm yer tutan detallardan biri şəhər və rayonlar üzrə vergi orqanlarının xətti ilə dövlət büdcəsində nəzərdə tutulan daxilolmaların istifadəsi ilə bağlıdır. Belə ki, şəhər və rayonların vergi yığımlarının büdcəyə

köçürülməsi və büdcə ilinin sonunda artıq daxil olan vəsaitin müəyyən hissəsinin həmin şəhər və rayonların sərəncamında saxlanması və istifadəsi ilə bağlı bəzi uyğunsuzluqlar yaranmışdır. Bu sahədə nizam-intizam tədbirlərinin gücləndirilməsi nəzərdə tutulur. Müşahidələr göstərir ki, il ərzində qalıq vəsaitdən birbaşa büdcədənkonar gəlirlərin istifadəsi vahid xəzinə hesabının sərbəst qalığının istiqamətlərinə uyğun gəlir. Bu iş icra prosesində, xüsusilə uçotun aparılmasında və hesabatlılıqda bəzi qeyri-müəyyənliklərə səbəb olur. Ona görə də yeni büdcə qaydası çərçivəsində bu istiqamətdə nizamlayıcı addımlar atılacaq.

Funksional təsnifat üzrə xərclər...

Digər məqam büdcə fondları ilə bağlıdır. “Büdcə sistemi haqqında” qanunun 5-ci maddəsinin tələblərinə əsasən, məqsədli büdcə fondlarının ilin sonuna istifadə edilməmiş vəsaitlərinin onların növbəti illərdəki gəlirlərinə aid edilməsi və eyni gəlirin iki dəfə uçota alınmasına gətirib çıxarır. Ona görə də, bu isti-

qamətdə də müvafiq büdcə tədbirlərinin görülməsi zəruri hesab edilir. Həmçinin, adicəkilən qanunun 10.1.3-cü maddəsinə əsasən, dövlət büdcəsinin dövlət borcuna xidmətlə bağlı xərclərinin tərkibinə layihələrdə pay iştirakı ilə bağlı xərclər də daxil edilib. Məlum olduğu kimi, hər il təsdiq olunan dövlət büdcəsində

də dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu (investisiya xərcləri) üçün nəzərdə tutulan vəsaitin bölgüsündə bir sıra layihələrdə ölkənin pay iştirakı ilə bağlı xərclər nəzərdə tutulur. Bu xərclər isə dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu xərclərinin tərkib hissəsi kimi dövlət büdcəsinin əsaslı xərclərində nəzərdə tutulur ki, bu da qanunun həmin - 10.1.3-cü maddəsi ilə ziddiyyət təşkil edir. Bu baxımdan yeni

büdcə qaydası qanundakı bu boşluğu da tənzimləyəcək.

Başqa bir məsələ büdcədəki funksional təsnifatla bağlıdır. Belə ki, dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmuş məqsədli büdcə və ehtiyat fondlarından, habelə dövlət büdcəsinin digər ehtiyatlarından büdcə ili ərzində fun-

ksional, iqtisadi və inzibati təsnifata uyğun olaraq yönəldilən vəsaitlərin uçotu aparılır. Bu zaman həmin funksional təsnifatın nəzərdə tutulduğu funksional, iqtisadi və inzibati təsnifat tam əhatəli əks etdirilmir, yeni həmin vəsaitlər ayrıldığı təşkilatların büdcəsində göstərilir. Bu

da nəticədə dövlət büdcəsinin müxtəlif mənbələrindən həmin təşkilatlara cəmi ayrılmış vəsaitlər barədə məlumatı əldə etməkə çətinlik yaranır. Ona görə də, yeni qaydalara əsasən, ayrılmış vəsaitlərin bütün detalları ilə bağlı xərc məlumatlarının əks etdirilməsi təmin olunacaq.

Büdcə dividendlər əldə edəcək...

Hazırda qüvvədə olan büdcə qanunvericiliyində yalnız vahid xəzinə hesabının sərbəst qalığının idarə edilməsi imkanı mövcuddur və vahid xəzinə hesabının qalığının mövcud olan vəsaitin idarə edilməsi məhdudlaşdırılır. Məlum olduğu kimi, dövlət büdcəsinin xərclərinin icrasının faktiki göstəriciləri onu deməyə əsas verir ki, dövlət büdcəsinin aylar üzrə xərcləri hər zaman bərabər olmur və bunun nəticəsində bəzi aylar ərzində vahid xəzinə hesabında kifayət qədər vəsait artıqlığı yaranır. Həmin vəsaitin idarə olunması nəticəsində isə dövlət büdcəsinə əlavə gəliri qazandırmaq mümkündür. Beləliklə, büdcə qanunvericiliyində dividend anlayışı dövlət büdcəsinin gəlir mənbələrindən biri kimi tanınır və

yeni büdcə qaydası büdcənin artıq vəsaitləri hesabına dividendlər əldə etməyə də imkan verəcək. Bundan başqa ötən illərin təcrübəsi göstərir ki, qanunda istifadə olunan bəzi anlayışların dəqiqləşdirilməsinə, həmçinin qanuna bir sıra yeni anlayışların daxil edilməsinə, eləcə də dövlət büdcəsinin kassa icrası mexanizminin təkmilləşdirilməsinə zərurət var. Yuxarıda qeyd olunan məsələlərin tənzimlənməsi də yeni büdcə qaydasına əsasən, həyata keçiriləcək.

Yeni büdcə qaydası və ümumilikdə büdcə qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi dövlət büdcəsinin qeyri-neft gəlirlərinin proqnozlaşdırılması prosesində proqnoz ilə faktiki icra arasında kənarlaşmaların minimuma endirilməsi, həmçinin

büdcə vəsaitlərindən səmərəli istifadənin təmin olunması, qeyri-neft gəlirlərinin ortamüddətli dövr üzrə hədəf göstəricisinin dövlət büdcəsinin layihəsi ilə birlikdə hazırlanan və təqdim olunan sənədlərin siyahısına əlavə edilməsi və digər məsələləri də nəzərdə tutur. Yeni qaydalar imkan verir ki, fiskal siyasət kontr-tsiklik olmaqla böhranlara və iqtisadiyyatın “hərərətəlməsi” adekvat reaksiya versin. Eyni zamanda, islahatlar nəticə əsaslı büdcənin formalaşması və dövlət xərcləmələrinin daha ünvanlı, optimal və səmərəli istifadəsini təmin edəcək. Onu da qeyd etmək ki, büdcə qaydası mühüm fiskal institutdur və bu tip institusional islahatların davam etdirilməsi istisna deyil.

Elbrus CƏFƏRLİ

Milli xərc prioritetlərinin uyğunlaşdırılması təmin ediləcək

Yeni büdcə qaydası müvafiq olaraq dövlət büdcəsinin icrası barədə qanunda funksional və inzibati təsnifata uyğun olaraq bölmə və köməkçi bölmə səviyyəsində xərclərin icrasının məbləğinin də öz əksini tapması barədə tələbləri ortaya qoyur. Ölkə Konstitusiyasının 93-cü maddəsinin 4-cü hissəsinə əsasən, müvafiq qanunlarda və Milli Məclisin qərarlarında icra hakimiyyəti və məhkəmə orqanlarına konkret tapşırıqlar nəzərdə

tutula bilməz. Ona görə də dövlət büdcəsinin icrası barədə qanunda inzibati təsnifat üzrə dövlət büdcəsinin xərcləri çıxarılmalıdır. Yeni dəyişikliklər bu sahədə də mövcud uyğunsuzluqları təşbit edəcək.

Hazırkı büdcə qaydasına əsasən, icmal büdcənin qeyri-neft baza kəsirinin qeyri-neft ümumi daxili məhsula nisbət göstəricisi üzrə yuxarı hədd həm növbəti il və sonrakı üç il üçün dövlət başçısının müvafiq

fərmanı ilə müəyyən edilir. Lakin ötən dövr ərzində ölkə rəhbərliyi tərəfindən müəyyən edilən bir sıra prioritet vəzifələrin icrası (ölkənin müdafiə qabiliyyətinin və milli təhlükəsizliyinin gücləndirilməsi, Böyük Qayıdış dair I Dövlət Programı və sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası üzrə tədbirlər) büdcə xərclərinin artırılmasını şərtləndirib, cari və növbəti illər üzrə təsdiq olunmuş yuxarı hədlərin aşılması təhlükəsi yaranıb. Bu baxımdan qeyd olunan məqamların nişanlanmasında üçün büdcə qaydasının təkmilləşdirilməsinə ehtiyac var və bu məqamlar yeni büdcə qaydasında nəzərə alınıb.

Bakı-Vaşinqton münasibətlərində yeni dövr

Enerji diplomatiyasında ABŞ-ın yeri və dəstəyi

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin yürütdüyü mükəmməl enerji diplomatiyasının ən uğurlu nəticələrindən biri ABŞ-ın enerji şirkətlərinin Azərbaycanla gələcənin təmin olunmasıdır. 1994-cü il sentyabrın 20-də imzalanmış “Əsrin müqaviləsi”nə ABŞ-ın “Chevron”, “Exxon”, “Mobil” neft şirkətlərinin təmsil olunması, SOCAR-la həmin şirkətlər arasında “Abşeron”, “Naxçıvan” və

Vaşinqton Cənubi Qafqazın lider ölkəsi Azərbaycanla iqtisadi əməkdaşlığın genişləndirilməsində maraqlıdır

“Oğuz” neft yataqlarının istismarı ilə bağlı müqavilələrin imzalanması münasibətlərdə əsaslı dönüş yaratmaqla, iqtisadi əlaqələrin inkişafına təkan vermiş oldu.

Prezident İlham Əliyevin bu uzaqgörən iqtisadi diplomatiyanı uğurla davam etdirməsi və 2006-cı ildə ABŞ-a səfər çərçivəsində səmərəli müzakirələr aparması, yeni iqtisadi-ticarət-enerji əlaqələri üzrə razılaşmalar əldə etməsi Azərbaycan-ABŞ münasibətlərini yeni mərhələyə yüksəlt-

di. Sonrakı illərdə əlaqələrin sürətlə inkişafı ölkəmizdə və regionda irimiqvətli enerji layihələrinin həyata keçməsində Vaşinqtonun dəstəyinin artmasında mühüm rol oynayıb.

Şərq-Qərb enerji dəhlizlərinin formalaşmasında hər zaman davamlı dəstək verən Amerika BTC, TANAP, TAP layihələrinin sülh və rifah, əsil enerji həmrəyliyi dəhlizləri olmasını bəyan edərək Azərbaycanın enerji siyasətini alqışlayıb.

Yeri gəlmişkən, Donald Tramp Prezident İlham Əliyevə ünvanladığı məktubda Azərbay-

canın ABŞ-da baş verən 2001-ci il 11 Sentyabr hadisələrindən sonra aparılan terrorizmlə mübarizədə də qətiyyətli mövqe sərgiləməklə bu koalisiyada yer alaraq öz töhfələrini verdi. Həmçinin, Azərbaycan Ordusunun NATO standartlarına uyğunlaşdırılması, bu hərbi birliyi inteqrasiya prosesinin sürətləndirilməsi ikitərəfli əməkdaşlığı daha da gücləndirdi. Donald Trampın birinci prezidentlik dövründə Cənub Qaz Dəhlizinin ərəsəyə gəlməsində verdiyi dəstək Azərbaycanın ABŞ üçün önəmli strateji əməkdaş oldu-

ğunu təsdiqlədi. Ümumiyyətlə, rəsmi Bakının yürütdüyü daxili və xarici siyasətin, həm Azərbaycan, həm də Qərb və ABŞ-ın maraq və prinsiplərinə tam cavab verməsi, Azərbaycanın Qafqaz regionunda və Xəzərətrafi bölgədə malik olduğu geostrategi mövqe və iqtisadi əhəmiyyət də əlavə olunmaqla, ABŞ-ın strateji tərəfdaşları sırasına daxil edilməsinə şərtləndirən əsas amillər hesab olunur. Ümumiyyətlə, iki ölkə arasındakı əlaqələr bütün sahələr üzrə - siyasi, iqtisadi, regional əməkdaşlıq, beynəlxalq təhlükəsizlik və hərbi məsələlər üzrə genişləndirilib və daha da

Siyasi, iqtisadi, təhlükəsizlik məsələlərində faydalı əməkdaşlıq

inkişaf edib. Təəssüf ki, ermənipərəst konqresmenlərin və lobbinin təsiri altında olan Bayden administrasiyasının iqtidara gəlməsindən sonra Azərbaycan-ABŞ münasibətlərində soyuqlıq yaranıb. ABŞ-ın Ermənistanı humanitar yardım adı altında silahlanmasına dəstək göstərməsi, göndərdiyi yardımların bir qisminin Qarabağdakı separatçı rejimə ötürməsi və digər amillər münasibətləri kritik həddə gətirdi.

Azərbaycan-ABŞ münasibətləri üçün yeni imkanlar...

ABŞ Azərbaycanın yaxın enerji müttəfiqlərindən biridir və Qərbdə nəql edilən karbohidrogen resurslarının şəxələnməsində dəstəkləyici mövqeyini nümayiş etdirib. Trampın birinci hakimiyyəti illərində ABŞ şirkətlərinin ölkəmizin enerji sektoruna sərmayə yatırımırla da ümidverici olub, digər sahələrdə ABŞ Ticarət Palatasının təşviqedicisi rolu ilə sərmayələrin axını baş verib. Vaşinqtonun 2021-ci ildən sonrakı siyasətində müəyyən natarazlıqlar səbəbindən iqtisadi proqramlardakı hərərət sabit qalıb. Azərbaycanın ümumi iqtisadi-ticarət dövryyəsinin balansında ABŞ-ın payı 2019-cu ildə 2,3 faiz təşkil edibse, 2023-cü ildə bu göstərici 1,7 faizə bərabər olub. Yəni keçmiş hökumətin səmərəsiz yanaşması siyasət-hüquqi münasibətlərlə yana-

şı, iqtisadi-ticarət templərin yüksəlişinə də mane olub.

Donald Trampın yenidən prezident seçilməsindən sonra ABŞ və Azərbaycan arasında olan münasibətlərin də müsbət məcrada dəyişməsi müşahidə edilməkdədir. Prezident İlham Əliyevin bir neçə dəfə vurğuladığı kimi, Trampa ümidlər böyükdür və Amerika-Azərbaycan strateji əlaqələrində yaxınlaşma mümkündür. Cari il aprelin 9-da ADA Universitetində keçirilən “Yeni dünya nizamına doğru” mövzusunda beynəlxalq forumda dövlətimizin başçısı bildirib ki, münasibətlərimizdə yeni dövrü başlayır və ABŞ-ın Azərbaycanla güclü əlaqələrinin olması bu region üçün çox mühümdür. Çünki Azərbaycan Cənubi Qafqazın aparıcı ölkəsidir.

icması da Azərbaycanın bu geostrategi və coğrafi mövqeyinin əhəmiyyətini nəzərə alaraq Transxəzər Beynəlxalq Neqliyyat Marşrutunun yaradılmasına xüsusi təşəbbüskarlıq göstərir, dəstək verir. Bundan başqa,

canla ölkəsi arasında əlaqələrin zəngin tarixə malik olduğunu qeyd edərək bildirib ki, “Mən qarşıdan gələn illərdə əldə edə biləcəyimiz möhtəşəm məqamları səbirsizliklə gözləyirəm”.

Azərbaycan sərhəd-keçid sisteminə ən müasir texnologiyalar tətbiq edərək gömrük rejimini asanlaşdırır, qlobal ticarət tərəfdaşları ilə gömrük dərəcələrinin aşağı salınması istiqamətində addımlar atır. Bu qətiyyətli

yətli siyasi kurs Vaşinqton tərəfindən yüksək dəyərləndirilir və Mikayıl Cəbbərovla Emi Karlonun görüşündə Orta Dəhliz və müasir kommunikasiya qovşaqlarında Azərbaycanın təşəbbüskarlığına xüsusi önəm verilib.

ABŞ Azərbaycanda enerjinin yeni gündəliyi olan “yaşıl hidrogen” və bərpaolunan enerji mənbələrinin tədarükü ilə nəqli proseslərinə də dəstək verərək fəal əməkdaşlığa can atır. Azərbaycanın “yaşıl ener-

Vaşinqton Azərbaycanın Orta Dəhliz və yeni kommunikasiyalar quruculuğunu alqışlayır

ji” üzrə nəql marşrutu da Şərq-Qərb xətti üzərində qurulub ki, bu da Vaşinqtonun dəstəklədiyi enerji konsepsiyasına uyğundur. Bütün bunlar onu göstərir ki, ABŞ-ın “yaşıl enerji” proqramlarında Azərbaycanla birgə əməkdaşlığı üçün fürsət və mühitə formalaşıb.

ABŞ şirkətlərinin Azərbaycanı azad edilmiş ərazilərdə digər sahələrə investisiya qoyması üçün də imkanlar böyükdür. Hazırda bu ölkənin qeyri-hökumət təşkilatı olan Marşal Fondu Azərbaycanın ANAMA təşkilatına ərazilər minalardan təmizlənməsi işinə dəstək verir. Bu faktor da amerikalı şirkətlərin ərazilərin minalardan təmizlənməsindən sonra həmin torpaqlarda əsas qoyulan aqrar, aqrar-sənaye, enerji layihələrin-

də təmsil olunmasına stimula verə bilər. Həmçinin, son aylarda Avropanın, Böyük Britaniyanın nüfuzlu şirkətləri azad edilmiş ərazilərdəki potensialı qiymətləndirərək burada icra edilən investisiya layihələrində iştirak üçün təkliflərə çıxış etməkdədir. Xarici sərmayəçilərin artan bu marağı və Qarabağda intensiv xarakter alan işgüzarlıq, investisiya təşəbbüskarlıqları ABŞ şirkətlərinin də xarici tərəfdaşları ilə birgə eyni cərgədə yer almasında motivasiyaedici rol oynaya bilər. Üstəlik, bərpa olunan enerji sektoruna maraq göstərən Amerika şirkətlərinin bu sahə ilə birbaşa bağlı olan sənaye sahələrində də təmsil olunması imkanları böyükdür.

ELBRUS CƏFƏRLİ

34 illik yurd həsrəti

Uzaq və yaxın tariximizdə faciələrımız çox olub. Yaddillər məmləkətimizə xain hücumlar ediblər, şəhidlər vermişik, torpaq itkilərinə məruz qalmışıq,

sərhədlərimiz kiçilib. Xalqımız belə faciələrdən birini də tarixin bu günündə - 1991-ci il avqustun 7-də yaşayıb. Həmin gün azərbaycanlılar indiki Er-

mənistan ərazisindən sonuncu deportasiyaya məruz qalıblar. Söhbət tarixi Nüvədi kəndinin əzəli sakinlərinin buradan zorla çıxarılmasından və uzun

illər ərzində dişi-dırnağı ilə müqavimət göstərən bu yaşayış məntəqəsinin ermənilərin əlinə keçməsindən gedir. Həmin tarixdən bizi 34 il ayırır.

1991-ci il 7 avqust tarixində indiki Ermənistan ərazisindəki azərbaycanlılar yaşayan sonuncu kəndimiz Nüvədi deportasiyaya məruz qalıb

Heydər Əliyev: Nüvədi camaatı çox dəyanətli insanlardır

Xalqımıza qarşı dəhşətli deportasiyalar

İndiki Ermənistanın yerləşdiyi Qərbi Azərbaycan bizim tarixi torpağımızdır. Burada tarix boyu azərbaycanlılar yaşayıblar. Bunu təsdiqləyən çoxsaylı sənədlər və xəritələr var. Günümüzdə qədr gəlib çatan həmin xəritələrdə onlarca yaşayış məntəqələrinin adları qeyd olunub. Toponimlərin əksəriyyəti Azərbaycan mənşəlidir və bunlar əyani şəkildə təsdiqləyir ki, ermənilər bu yerlərdə sonradan məskunlaşdırlar. Bundan sonra torpaqlarımızın ilhaqına start verilib. XX əsr bu baxımdan xalqımız üçün bir sıra faciələrlə yadda qalıb. Belə ki, ötən yüzillikdə indiki Ermənistan ərazisinin aborigen sakinləri olan azərbaycanlılar bütünlüklə öz doğma yurd yerlərini tərk etmək məcburiyyətində qalıblar. Prezident İlham Əliyev müxtəlif auditoriyalar qarşısındakı çıxışlarında azərbaycanlıların Ermənistan ərazisindən zorla çıxarılmasını "dəhşətli deportasiyalar" kimi səciyyələndirib. Soydaşlarımızın tarixi yurd yerlərindən qovulması bir neçə mərhələdə reallaşdırılıb. Belə ki, bir əsrdə 4 dəfə - 1905-1906, 1918-1921, 1948-1953 və 1987-1991-ci illərdə xalqımıza qarşı mərhələli şəkildə deportasiya və soyqırımları həyata keçirilib. Bu deportasiyalar və soyqırımları bizim tariximizin bir hissəsidir və gələcəkdə də belə faciələrlə üzləşməmək üçün tariximizi yaxşı öyrənməliyik. Beləliklə, bəzi ştrixlərə diqqət çəkmək yerinə düşər. Xatırlayaq: 1918-ci ildə yeni yaradılmış Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti (AXC) özünün ilk qərarlarından birində bizim tarixi şəhərimizi - İrəvanı Ermənistan faktiki olaraq hədiyyə edib. Prezident İlham Əliyev bunu çox doğru olaraq bağışlanmaz bir addım, xəyanət və cinayət kimi səciyyələndirib.

Zamanında bir çoxları düşüncüdürlər ki, ermənilər İrəvana səhləndikdən və tarixi Azərbaycan ərazisində öz dövlətlərini qurduqdan sonra daha dayanacaq-lar, bir daha ərazi iddialarından çıxış etməyəcəklər. Ancaq unutmamalıyıq ki, söhbət ermənilərdən - bütün düşüncələri və ruhları ilə "dənizdən-dənizə Ermənistan" mifinə uyan bir toplumdandır.

gedir. Əlavə edək ki, bu toplumun iliyinə həm də "türkə nifrət" ideologiyası yeridilib, hər bir erməni körpəsinin ana laylası möhz bunu təlqin edir.

Ermənilər İrəvana sahiblənməklə kifayətlənmədilər. 1920-ci ildə keçmiş sovet hökumətinin qərarı və erməni millətçilərinin təkidi ilə bizim digər tarixi torpağımız olan Zəngəzur da Azər-

zamanda, Türk dünyasını parçalamaq üçün atılmış bir addım idi.

İrəvanın və Zəngəzurun Ermənistan veriləsi ilə Qərbi azərbaycanlıların faciələri bitmədi - 1948-1953-cü illərdə xalqımız növbəti deportasiyaya məruz qaldı. Bu, keçmiş sovet hökumətinin Qərbi azərbaycanlılara və bütövlükdə Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi növbəti cinayəti idi.

İlham Əliyev: Əminəm ki, gün gələcək, Qərbi Azərbaycandan olan soydaşlarımız tarixi diyarımız olan Qərbi Azərbaycana qayıdacaqlar!

Etnik təmizləmənin sonuncu və ən amansız mərhələsi

növbəti qara günləri başladı. Belə ki, 1988-1991-ci illərdə azərbaycanlıların Ermənistandan deportasiyasının sonuncu mərhələsi həyata keçirildi. Ağır işğəncələrə, çoxlu sayda insanın məqsədli şəkildə qətlə yetirilməsi ilə müşayiət olunan sonuncu etnik təmizləmə tariximizə ən amansız deportasiya kimi düşdü. Həmin dövrü xatırlayan Prezident İlham Əliyev deyib: "Heydər Əliyev 1987-ci ilin noyabrında bütün vəzifələrdən uzaqlaşdırıldıktan iki həftə sonra erməni millətçiləri baş qaldırdılar. Sovet hökuməti onlara dəstək oldu və həm Qarabağda, həm ovaxtkı Ermənistan Respublikasında xalqımıza qarşı növbəti cinayət başlandı. Azərbaycanlılar tarixi diyarı olan Qərbi Azərbaycandan deportasiya edildi və biz bu tarixi yaxşı bilirik, xatırlayıyıq və azərbaycanlıların yaşadığı o məntəqələrin sayını da yaxşı bilirik - 170-dən çox kənddə ancaq azərbaycanlılar yaşayırdılar. Mən ovaxtkı Ermənistanı nəzərdə tuturam, Ermənistan Respublikasını nəzərdə tuturam, 90-a yaxın kənddə azərbaycanlılar əksəriyyət təşkil edirdilər və bütövlükdə 300-dən çox şəhər və kənddə azərbaycanlılar yaşamışlar. Onların hamısı 3 il ərzində Ermənistandan zorla çıxarıldı, qovuldu, bir çoxları öldürüldü, onlara işğəncələr verildi. Bütün bu cinayətlər sovet hökumətinin gözünün önündə baş vermişdi. Sonuncu kəndimiz Nüvədi 1991-ci ilin avqustunda deportasiyaya məruz qaldı. O da azmış ki, Qarabağda da xalqımıza qarşı cinayət törədildi".

Onu da qeyd edək ki, ötən yü-

zillikdə Nüvədi kəndi düz 3 dəfə erməni işğalına məruz qalıb. Ermənilər tərəfindən kəndə ilk hücum 1905-ci ildə baş verib. Həmin il Nüvədi camaatı kəndi tərk etməyə məcbur olub. İkinci dəfə Nüvədi 1918-ci ildə ermənilər tərəfindən yandırılıb. Kənd üçüncü dəfə 1991-ci ildə işğal edilib. Qərbi Azərbaycanda 1987-ci ildə başlayan yeni deportasiya, soyqırımı dalğası Nüvədidə dayandırılıb. Kənd camaatı düz 3 il dəyanət göstərərək, vuruşaraq, gecə-gündüz növbə çəkərək doğma əl-oba-nı qoruyub. Təsədüfi deyildir ki, Ulu Öndərimiz Heydər Əliyev "Nüvədi camaatı çox dəyanətli insanlardır", - deyirdi. Nüvədililərin bildirdikləri kimi, bu qiymətin əsasında gerçək və şərəfli bir tarix dayanır. Nüvədi Zəngəzurun qeyrət, mətanət qalası kimi düşməninə görə. Qüvvələr nisbəti bərabər deyildi. Nüvədililər çətinliklərə, məhdudiyyətlərə baxmayaraq, yalnız əllə erməni silahlı dəstələrinə qarşı vuruşurdular, mübarizə aparırdılar. Onların mücadiləsi bir qəhrəmanlıq nümunəsi idi. Səddə heyif ki, Nüvədi köməksiz qaldı və 1991-ci il avqustun 7-dən 8-nə keçən gecə üçüncü dəfə işğal altına düşdü.

Zamanında Nüvədidə yaşamış insanların kənddə bağlı xatirələri çox nisgillidir. Onlar bildirirlər ki, ömrün və yaşın ələ bir məqamı gəlir ki, sən doğulduğun yerə getmək, atanın məzarını ziyarət etmək istəyirsən, babanın, nənənin kəndini, ata-baba yurdunu görmək istəyirsən. Amma bu, mümkün olmur. Çünki sənəin vətənin işğal altındadır...

Tarixi-mədəni abidələr də erməni vandalizminə məruz qalıb

Ən qəddar formalarda həyata keçirilən deportasiyalar nəticəsində yalnız insanlar faciələrlə üzləşməmişlər. Həmçinin tarixi abidələr, mədəni-dini irs nümunələrimiz də erməni vandalizminə məruz qalıb. Ermənilər tarixi ərazilərimizdə azərbaycanlı izlərini itirməkdən ötrü ən ağla gəlməz vasitələrə əl atıblar. Hətta qəbiristanlıqlar, məscidlər belə dağıdılıb. O cümlədən UNESCO tərəfindən ümumbəşəri mədəni dəyər kimi tanınan Azərbaycan aşiq sənətinə

ciddi zərər vurulub.

Əgər XX əsrin əvvəllərində İrəvan quberniyasının ərazisində 310 məscid qeydiyyata keçmişdisə, indi müasir Ermənistan ərazisində yalnız 1 məscid qalıb - Göy məscid. Lakin bu abidəyə münasibətdə də erməni xisləti ortadadır. Belə ki, Ermənistan Göy məscidinin orijinal tarixi-memarlıq üslubunu qəsdən dəyişdirərək onu başqa ad altında təqdim etməyə çalışır. Prezident İlham Əliyev bildirib ki, regionun tarixini və mə-

xarakterli antiterror tədbirlərində qazanılan qələbələrin əhəmiyyəti misilsizdir. Biz dünya erməniliyinə, Azərbaycanofob güclərə qalıb gəlmişik. Ancaq Prezident İlham Əliyevin bildirdiyi kimi, biz uğurlarımızı, tarixi zəfərlərimizi uzun müddət istismar edə bilmərik. Yeni strateji mərhələdə qarşımızda digər mühüm prioritetlər dayanır. Hazırda bizim əsas ümummilli ideyalarımızdan biri zamanında indiki Ermənistan ərazisindən zorla qovulmuş azərbaycanlıların tarixi yurd yerlərinə qayıdışının təmin edilməsi ilə bağlıdır. Azərbaycan dövləti və cəmiyyəti bu məsələdə

dəni mənzərəsini təhrif etmək, yenidən yazmaq məqsədi daşıyan belə destruktiv addımlar dözümsüzlük və irqçilikdən başqa bir şey deyildir.

israrlı yanaşma sərgiləyir. Məğlub Ermənistan Qərbi Azərbaycandan olan insanların

Yeni strateji mərhələnin əsas ümummilli ideyalarından biri

geri qayıdış hüququnu tanımaq istəmir. Rəsmi İrəvan Azərbaycanın bu məsələni gündəmə gətir-

şir. Bu, Ermənistan rəhbərliyinin əl atdığı növbəti manipulyasiyadır. Ölkəmizin heç bir qonşu

Qərbi Azərbaycandan olan insanların doğma yurd yerlərinə qayıtmaları məsələsinə gəldikdə isə bu, beynəlxalq hüquqla təsbit edilən insan haqları məsələsidir. Ermənistanın özünün də qoşulduğu bir sıra beynəlxalq konvensiyalar insanların qayıdış hüquqlarını tanıyır. Bu sıradan Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsini, Mülki və Siyasi Hüquqlar üzrə Beynəlxalq Paktı, Pinheiro Prinsiplərini və beynəlxalq adət hüququnu qeyd etmək mümkündür.

Biz tarixi ərazilərimizə dinc yolla qayıtmaq istəyirik. Prezident İlham Əliyevin təbircə desək, soydaşlarımız Qərbi Azərbaycana tanklarla yox, avtomobillərlə qayıdacaqlar. O cümlədən nüvədililər də tarixi qayıdış gününə şahidlik edəcəklərinə əmindirlər. Onlar mühəmməd inanırlar ki, "Qərbi Azərbaycanda boşaldılan sonuncu kəndimiz Nüvədi" ifadəsi gün gələcək "Qərbi Azərbaycana qayıdan ilk kəndimiz Nüvədi" deyimini ilə əvəzlənəcək və biz bu ifadəni möhz Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin dilindən eşidəcəyik.

Mübariz ABDULLAYEV

Beynəlxalq gərginliyin ən yüksək həddə çatdığı son günlərdə səslənən bəyanatlar, verilən anonslar özündə olduqca böyük təhdid və təhlükələri əks etdirməkdədir. Xüsusilə Mərkəzi Avropada artıq dördüncü ilinə keçmiş müharibənin dayanma ehtimalının aşağı olması, Yaxın Şərqdə fərqli genetikalara malik müharibə sədalarının eşidilməsi, dünyanın aparıcı dövlətlərinin silah təchizatını gücləndirməsi və canlı əsgəri qüvvələrini hərə-

Bəşəriyyət üçün nüvə təhlükəsi...

Kimdə, nə qədər, hansı texnologiyalı...

Süni intellektli nüvə idarəetməsinin bir addımlığında

kətə gətirməsi böyük narahatlıqlara yol açır. Nəzərə alsaq ki, yeni dövrün müharibələri özünün bəzi elementləri ilə fərqlənir, başqa sözlə, daha

böyükmiqyaslı dağıdıcı komponentlərə əsaslanır, narahatlıqların səbəbsiz olmadığı ortaya çıxır. Üç ildən artıqdır ki, nüvə ritorikasının hakim

kəsildiyi Rusiya-Ukrayna qarşdurmasında Qərbin vahid güc şəklində Ukraynaya dəstək olması Moskvanın təhlükəli ssenarilər hədəsini sə-

ləndirməsinə yol açır. Bəli, XX əsrin ən böyük hərbi təhlükəsi sayılan nüvə silahı icad edildiyi, daha doğrusu, ilk istifadədən sonra nə qədər

böyük dağıdıcı və məhvedici gücə malik olduğunu məlum edib - bəşəriyyətə, insanlığa qarşı təhdid kimi xarakterizə olunan nüvə silahı ayrı-ayrılıqda dünyanın aparıcı dövlətləri sayılan ölkələrin də "qorxulu kabusudur". Vurğulandığı kimi, son illərdə, global təhlükəsizliyin risk qarşısında qaldığı zamanda nüvə müharibəsi ritorikası daha da intensivləşib. Bu isə bütövlükdə Yer kürəsi üçün, bəşəriyyət üçün qorxulu bir signaldır.

Nüvə necə "dünyaya" gəldi?

Nüvə silahından 1945-ci ildə iki dəfə istifadə olunub. Yaponiyanın Naqasaki və Xirosima şəhərlərinin bombardman edilməsindən sonra bu qorxunc silaha istifadə olunmasa da, yeni bir nüvə təhdidinin yaranması bütövlükdə Yer kürəsinin sonu demək olar. Çünki əgər ötən əsrin əvvəlində yalnız bir və ya iki ölkənin nüvə silahı varısa, bu gün dünyanın əksər dövlətləri bu dəhşət saçan ölüm bombasına malikdirlər.

Ümumiyyətlə, nüvə silahından imtina məsələsi hər zaman beynəlxalq müstəvidə aktuallıq daşıyır - hələ ötən əsrin ortalarında bu silaha malik 2 ölkə, ABŞ və keçmiş SSRİ tərəfindən 1953-cü ildə

atmosferdə nüvə sınağına moratorium qoyulmuşdu. Lakin bu qadağa keçmiş SSRİ tərəfindən 1961-ci, ABŞ tərəfindən 1962-ci ildə pozuldu. Bundan sonra Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Silahsızlanma Komissiyası atmosfer, kosmos və su altında nüvə sınağını qadağan edən bir müqavilə hazırlayıb. Müqavilə ABŞ və keçmiş SSRİ də daxil olmaqla BMT-yə üzv olan 100-dən çox dövlət tərəfindən imzalanıb. 1968-ci ildə ABŞ, Rusiya, Fransa, İngiltərə, Çin istisna olmaqla bütün ölkələrə nüvə silahına sahib olmağı qadağan edən başqa bir saziş bağlanıb. 1990-cı illərin ortalarında sazişə 181 ölkə qoşulub, 1995-ci ildə isə vaxtı qeyri-müəy-

yən müddətə uzadılıb.

1985-ci ildə isə Hindistanın paytaxtı Dehliyə qəbul edilmiş Dehli Bəyannaməsi nüvə silahlanmasında rəqəbatının dayandırılması və beynəlxalq səviyyədə nüvə silahı cəbbəxanalarının tədricən aradan qaldırılması haqqında çağırışa çevrildi. Dehli Bəyannaməsi ilk olaraq Hindistan, Argentina, Yunanistan, Meksika, Tanzaniya və İsveç hökumətləri tərəfindən imzalanıb. Bəyannamənin imzalanmasına səbəb hərbi konfliktlər zamanı ətraf mühitə vurulan zərər, müharibələrin

bitməsindən çox illər sonra da ekosistemin vəziyyətinə, təbii sərvətlərə, hətta bir nəslin həyatına olan mənfi təsir haqqında hər kəsi məlumatdırmaqdır.

daşıyır. Nəhayət ən "yeni" nüvə təhdidi məsələsi İran ilə İsrail arasındadır. Təl-Əvivin 90 başlıqdan ibarət "susqun arsenalı"nın olması müəyyən mənada "təsdiqlənsə" də, İranın mümkün "ehtiyatları" haqda yalnız

fikir yürüdülmür. Amma hər bir halda belə bir qarşdurma regionu böyük təhdid qarşısında qoya bilər.

Qeyd edək ki, nüvə silahından istifadənin həm də bir hüquqi mexanizmi mövcuddur. Bu, hər bir ölkədə "Nüvə doktrinası" ilə tənzimlənir. Məsələn, Rusiyada Ukrayna müharibəsindən sonra yeni "Nüvə silahının tətbiqinin qarşısının alınması sahəsində dövlət siyasətinin əsaslarının təsdiq edilməsi haqqında" fərman imzalandı və Rusiya hərbi kosmik hücum silahlarının, o cümlədən PUA-ların kütləvi şəkildə havaya qalxması və onların Rusiya sərhədini keçməsi barədə etibarlı məlumat əldə edəcəyi təqdirdə nüvə silahından istifadə üçün hüquqi zəmin formalaşdırdı.

Birləşmiş Ştatlar isə 2022-ci ildə təsdiqlənmiş "Nüvə Siyasətinin İcmalı"nda (Nuclear Posture Review) nüvə silahının hansı şərtlər altında istifadə

Dünyanın nüvə ehtiyatı...

XXI əsrin ikinci onilliyinin tən ortasında isə nüvə yarışı yenedən qızışıb - ölkələr ard-arda

gözləyən başlıqların sayı isə 3 minə yaxındır. 1500-ə yaxın başlıq isə emal vəziyyətindədir; - ABŞ-da isə son dövrlərə qədər (son 2 ildə) 4 minə yaxın döyüş başlığının olduğu bildirilir. Son rəqəmlər isə rəsmi Vaşinqtonun da öz nüvə arsenalını artırdığını göstərir - artıq bu rəqəm də 5 minə ötüb. ABŞ-ın da "əmr" gözləyən döyüşə hazır nüvə başlıqlarının sayı təxminən Rusiyanınkı qədərdir. Ehtiyat başlıqların sayına görə isə Vaşinqton Moskvadan geri qalır - bu rəqəm 1800-ə yaxındır. Emal prosesində olan nüvə başlıqlarının sayı isə 2000-nə yaxındır;

- Çində bu rəqəm cəmi 100 başlıq sayı artıb - yaxın illərə qədər Pekinin sahib olduğu nüvə başlıqlarının sayı təxminən 400-dən bir az artıq idisə, hazırda bu rəqəmin 500-ü ötdüyü ilə bağlı xəbərlər yayılır. Bu başlıqların 100-ü hazır döyüş vəziyyətində, 400-dən artığı isə ehtiyatdadır.

Digər nüvə ölkələrindən Fransada 290, Böyük Britaniyada 225, Pakistan və Hindistanda 170, İsraildə 90, Şimali Koreyada isə 70-ə yaxın nüvə başlığının olduğu bildirilir.

Başlasa, nə baş verəcək?

Qeyd edək ki, nüvə başlıqları növlərinə görə də fərqlənir. Belə ki, bu qəbildən olan strateji silahlar qitələrarası raketlər, strateji bombardmançılar və nüvə sualtı gəmiləri ilə daşır. Taktiki silahlar isə döyüş meydanında istifadə üçün nəzərdə tutulub, daha az dağıdıcıdır, lakin risk daha yüksəkdir. Son dövrlərdə Rusiya "Poseydon" sualtı dronlarını, Çin isə hipersəsli "DF-ZF" raketlərini test

edir. "Nüvə müharibəsi" təhdidinin ən təhlükəli məqamı Rusiya-ABŞ qarşdurması kimi xarakterizə olunur. Belə ki, bu, baş verəcəyi təqdirdə 100 başlığın dünyanın sonunu götürə bilər. Hindistan ilə Pakistanın qarşdurması da bu barədə böyük təhdiddən xəbər verir - hər iki dövlətin sahib olduğu 170-ə yaxın başlıq qarşılıqlı sərhəd toqquşmalarında istifadə riski

Süni intellektlə idarəetmə...

Yayılan informasiyalara görə, 2025-ci ildən etibarən ABŞ, Çin və Rusiya tərəfindən süni intellekt əsaslı nüvə silahı komanda sistemləri ilə bağlı testlər həyata keçirilib. Qeyd edək ki, ABŞ Project Maven və JADC2 kimi proqramlarla süni intellekt texnologiyalarını hərbi köşfiyyətə və hədəf təyini prosesinə daxil edir. Lakin bu sistemlər hələ də insan təsdiqi olmadan nüvə silahlarını avtomatik işə salmaq üçün istifadə edilmir. Çin isə əvvəllər həm si-

mulyasiyalarda, həm də reallıqda "Süni intellekt komandirləri" yaradan layihələr üzərində işləyib. Bu sistemlər müharibə senarilərində qərar qəbul etmədə istifadə olunur və gələcəkdə komandaların nüvə silah komandasına daxil edilməsi məsələsi diqqətdədir. Çin həmçinin 2025-ci ilin əvvəllərində hipersonik qlid vasitələrinin və orbital bombardman sistemlərinin testlərini həyata keçirib.

Rusiya da süni intellekt texnologiyasını avtonom dron-

lar və "neural net" vasitələri ilə birləşdirərək taktiki və strateji qərar qəbul etməyə yaxınlaşdırır. Komanda solahiyətlərinin məhdudlaşdırılması tendensiyası artmaqdadır ki, bu, nüvə silahlarının istifadəsi riskini artırır.

Rusiya hələ süni intellektdən tam nüvə qərarı sistemi kimi istifadə etmir - bununla belə, süni intellekt və avtomatlaşdırma texnologiyalarının konvergensiyası xüsusilə taktiki nüvə sistemləri üçün ciddi risk olaraq qiymətləndirilir.

"Düyməyə" basmaq üçün...

oluna biləcəyini açıqlamır. Sənədə görə, "Birləşmiş Ştatlar nüvə silahından yalnız ekstremal şəraitdə ABŞ və ya onun müttəfiqlərinin, tərəfdaşlarının həyatı maraqlarını qorumaq üçün istifadə etməyi nəzərdən keçirə bilər". Sənədə əsasən, ABŞ nüvə silahı olmayan dövlətlərə qarşı nüvə silahından istifadə etməyi planlaşdırır. Eyni zamanda, ilk zərbədə nüvə silahından istifadə edilməməsi ilə bağlı ifadə son redaktə zamanı sənəddən çıxarılıb.

Böyük Britaniyanın nüvə silahından istifadə prinsipləri 2023-cü ilin martında qəbul edilmiş xarici siyasət doktrinasında ifadə olunub. Ölkə NATO müttəfiqlərinin müdafiəsi də daxil olmaqla, "yalnız özü-

nüvə müdafiə üçün ekstremal şəraitdə" ondan istifadə etməyə hazırdır.

Fransa nüvə silahlarına yanaşmasını oxşar şəkildə müəyyənləşdirir - "Strateji İcmal"da (2022) "həyatı maraqları" qorumaq üçün bu cür silahlardan istifadə etməyə hazır olduğu bildirilir.

Çin yeganə ölkədir ki, onun doktrinasında nüvə silahından ilk istifadə etməməklə bağlı müddəa var. 2019-cu ildə nəşr olunan "Yeni erada Çinin Milli Müdafiəsinə dair Ağ Kitab"ın onuncu nəşrində Pekinin nüvə silahı olmayan ölkələrə qarşı nüvə silahından istifadə etməyəcəyi vurğulanır.

P.İSMAYILOV

İran-BAEA münasibətləri bərpa olunacaq mı?

İran İslam Respublikası Beynəlxalq Atom Enerji Agentliyi ilə əlaqələri yenidən bərpa edə bilər. Qeyd edək ki, İran Xarici İşlər Nazirliyinin mətbuat katibi İsmayıl Bəqai Tehrandə keçirdiyi mətbuat konfransında İran və BAEA arasında bundan sonrakı münasibətlər ilə bağlı məsələlərə aydınlıq gətirib. Bəqai qeyd edib ki, hazırda İrandə heç bir beynəlxalq nüvə müfəttişi fəaliyyət göstərmir, lakin o, BAEA-nın direktorunun müavini Massimo Aparonun Tehrana yaxın on gün ərzində səfərinin baş tutacağını jurnalistlərin diqqətinə çatdırıb. Onun sözlərinə görə, BAEA-nın rəsmisi ilə görüşdən sonra İranın beynəlxalq qurum ilə münasibətlərinin yenidən bərqərar olunması ilə bağlı müəyyən addımlar nəzərdən keçirilə bilər. İran XİN-in rəsmisi Tehranın Qərb dövlətləri ilə nüvə proqramına dair danışıqlarda güzəştə gedib-gətməyəcəyi ilə bağlı sualları cavablandırarkən bildirib ki, İranın müdafiə imkanları danışıqlarda heç vaxt müzakirə mövzusu olmayacaq. Xatırladaq ki, iyunun 24-də İran parlamentinin müvafiq komitəsi Beynəlxalq Atom Enerji Agentliyi ilə əməkdaşlığın dayandırılması barədə qanun qəbul edib. İran hakimiyyəti bunun səbəbini BAEA-nın İsrail və ABŞ-in 12 gün ərzində İrandakı nüvə obyektlərinə raket hücumlarına heç bir ciddi reaksiya verməməsi ilə əlaqələndirib.

Münasibətlər yenidən bərpa oluna bilər, amma...

Məsələ ilə bağlı politoloq Asif Nərimanlı "Yeni Azərbaycan" qəzetinə şərhində qeyd edib ki, bunun üçün ilk növbədə Qərb və İran ortaq məxrəcə gəlməlidir: "İran ilə BAEA arasında münasibətlərin bərpası ABŞ-ın Tehranın nüvə proqramına mövqeyinin dəyişməsindən, o cümlədən Avropa İttifaqının, xüsusilə də Avropanın 3 aparıcı ölkəsi - Britaniya, Fransa və Almaniyanın bu prosesdə güc balansına nə dərəcədə təsir edəcəyindən asılıdır. On iki günlük İsrail-İran müharibəsindən sonra Tehran BAEA ilə danışıqları faktiki olaraq dayandıraraq, BAEA ilə İranın nüvə proqramı ilə bağlı mövqeyini

dəyişib, belə demək mümkünsə, agentliyin İrana irəli sürdüyü tələblər Vaşinqtonun tələbləri ilə üst-üstə düşür. Yeni, İranın nüvə proqramı ləğv edilməlidir və bu proqram birbaşa nəzarətə götürülməlidir. Tehran isə bunu qəbul etmir. İsrail və ABŞ Hərbi Hava Qüvvələrinin raket zərbələri nəticəsində İranın nüvə obyektləri ciddi zərər görsələr də, Tehran öz nüvə proqramından imtina etmək niyyətində deyil. İran rəsmiləri bəyan edirlər ki, Tehranın nüvə proqramı yalnız dinc məqsədlər üçün istifadəyə yönəlib. Amma İran hakimiyyəti öz məqsədində nə qədər qərarlı görünürsə də, Qərb ilə

danışıqları və BAEA ilə əməkdaşlığı davam etdirmək də maraqlıdır. Xüsusilə də Avropa İttifaqı və Avropa üçliyi - Britaniya, Fransa və Almaniya ilə danışıqların apa-

rılmasına üstünlük verir. Təbii ki, İranın danışıqlarda əsas hədəfi ortaq mövqeyin tapıl-

ması, növbəti hərbi müdaxilənin qarşısının alınması və öz nüvə obyektlərində bərpa işləri aparmaq üçün zaman qazanmaqdır". Politoloq əlavə edib ki, bu məsələdə İranın

mövqeyi də nəzərə alınmalıdır. Belə ki, əgər Qərb İranın nüvə proqramından dinc məqsədlər üçün istifadə ilə bağlı mövqeyini qəbul edərsə, Tehran yenidən BAEA-nın müfəttişlərinin nüvə obyektlərində yoxlamalar aparmaq üçün ölkəyə buraxa bilər. Hətta be-

lə bir halda BAEA İranın nüvə proqramına müəyyən nəzarət etmək imkanı da qazana bilər. Ancaq son hadisələrdən sonra vəziyyət artıq dəyişib. Qərb ilə İran arasında qarşılıqlı etimadın bərpası kifayət qədər çətin görünür.

İranın digər şərtləri də ola bilər

"Əgər Qərb ilə yenidən danışıqlar bərqərar olunacaqsa, Tehran bu danışıqlarda təkcə nüvə məsələsini qaldırmayacaq, həmçinin İrana qarşı beynəlxalq təcrid siyasətinə son verilməsini və sanksiyaların aradan qaldırılmasını, eləcə də İrana növbəti hərbi müdaxilənin baş verməyəcəyi ilə

bağlı öhdəliyin götürülməsini tələb edəcək. Bütün bu məsələlər üzrə ümumi razılıq əldə olunmalıdır. Ümumiyyətlə, İran üçün əsas tərəf BAEA deyil, ABŞ və Aİ-dir. BAEA yalnız nəzarətədiçi funksiyamı yerinə yetirir," - deyər A.Nərimanlı vurğulayıb.

Yunis ABDULLAYEV

Azərbaycan
Respublikasının
Medianın İnkişafı
Agentliyi**Məqalə “Azərbaycan
Respublikasının
Medianın İnkişafı
Agentliyi”nin maliyyə
dəstəyi ilə
“Dini və milli
tolerantlıq,
millətlərarası
münasibətlərin
inkişaf etdirilməsi”
istiqaməti üzrə
hazırlanmışdır**

Leksik mənası çoxmədəniyyətlilik olan multikulturalizm anlayışı bir istilah kimi öz məzmunundan, mahiyyətindən xeyli gəncdir. Bu anlayış məzmunca tolerantlıq məfhumuna yaxın, onunla ayrılmaz şəkildə bağlıdır. Multikultural cəmiyyət müxtəlif etnik, irqi, dini və mədəni qrupların dinc yanaşı yaşadığı, dillərin, inancların, adətlərin, dəyərlərin qovuşduğu toptumdur. Dini, milli, siyasi və sosial-mədəni dözümlülüyn ortaq adı olan tolerantlıq multikultural siyasətin bünövrəsidir.

“Multikulturalizm” termini elmi ədəbiyyatda ötən əsrin altmıncı illərindən işlədilməyə başlanıb. Çoxmədəniyyətlik cəmiyyətdə yekinsliyin, monotonlaşmanın qarşısını almaqla mədəni müxtəlifliyin qorunmasında, eyni zamanda fərqliliklərin arasından sərhədlərin götürüldüğü ümumi inkişafa nail olunmasında güclü siyasi vasitə kimi çıxış edir.

Multikultural cəmiyyət bir insanın başqa birinin danışdığı dildən qıçılmadığı, bir dinə mənsub adamın başqa inanca mənsub olandan fərqli xüsusiyyətlərini qabartmadığı, bir kəsin başqa birisinin həyat tərzinə, geyiminə, adət-ənənəsinə kəc baxmadığı bir cəmiyyətdir. Başqa sözlə, multikulturalizm - cəmiyyətin həyat tərzidir, fərqli mədəniyyətlərin, dillərin, həyat tərzlərinin süni şəkildə bir yerə cəmlənməsi deyil. Multikultural inkişaf çoxmədəniyyətli sosial orqanizmin bətnindən doğulan, onun bağrından qopan, dağdığı ünsürlərin, yoluxucu virusların zorərli təsirlərinə müqavimət göstərən davamlı prosesdir.

Ötən əsrin sonlarından dünyada yeni tendensiyaaların baş qaldırması yeni global anlayış və terminlərə də ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi, elmi-fəlsəfi kontekstdə aktuallaşdırdı. İyirmi birinci əsrin geridə qoymağa olduğumuz birinci rübünə dönüb nəzər salanda sivilizasiya tarixinin global dəyişikliklər ərəfəsində olduğu aydın görünür. Təəssüf ki, dəyişikliklər, tarixən bütün keçid mərhələlərində olduğu kimi, müsbət tendensiyalara meydan verməklə yanaşı, ara-sıra neqativ hallara da şərait yaradır. Qloballaşma bəzən müxtəliflikləri qara dəlik kimi udub yoxa çıxır. Ancaq multikulturalizm, tolerantlıq, ümumən qloballaşma, bir sıra ideoloqların dediyi kimi, heç də hansısa mədəniyyətin xaosda əriyib itməsi, daha böyük mədəniyyətlərin içində yox olması prosesi kimi xarakterizə edilməməlidir. Multikulturalizm mədəniyyətlərin toqquşub qəzaya uğraması deyil, Nazim Hikmətin təbiirylə desək, bir ormanın fərqli ağacları kimi baş-başa verib qardaşcasına yaşamasıdır.

Məhz universal dəyərlərin, global çağırışların aktuallığını, üstəlik də Azərbaycanda müxtəlif etnik, dini qrupların dinc yanaşı yaşamasının çoxəsrlik ənənəsini rəhbər tutan Azərbaycan Prezidenti 15 may 2014-cü ildə Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin yaradılması haqqında tarixi fərman imzaladı. Fərmanın preambulasında deyilirdi: “Sivilizasiyaların qovuşduğunda yerləşən Azərbaycanın zəngin mədəni-mənəvi irsə və tolerantlıq ənənələrinə malik olması beynəlxalq aləmdə etiraf edilən həqiqətlərdəndir. Mövcud milli-mədəni müxtəliflik və etnik-dini dözümlülük mühiti onu çoxmillətli, çoxkonfessiyalı diyar kimi dünya miqyasında mədəniyyətlərarası dialoqun bənzərsiz məkanı etmişdir. Azərbaycan Respublikasında bu gün həmin mədəni, linqvistik, etnik rəngarəngliyin qorunmasına yönəldilən və uğurla həyata keçirilən dövlət siyasəti multikulturalizm sahəsində əsrlərdən bəri toplanmış böyük tarixi təcrübənin xüsusi qayğı ilə əhatə olunmasını, zənginləşdirilməsini, cəmiyyətdə bu istiqamətdə qazanılmış unikal nailiyyətlərin beynəlxalq aləmdə təbliğinin gücləndirilməsini zəruri edir”.

Amma çağdaş dünyada multikulturalizm ideologiyasının heç də tam dəstəklənmədiyini, hətta bir sıra aparıcı Qərbi ölkələrində çoxmədəniyyətliyin iflasından danışıldığını, multikulturalizmə müharibə elan olunduğunu da ara-sıra görürük. Bu məqamda Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Respublika Nazirlər Kabinetinin 2016-cı ilin 10 yanvarında keçirilmiş iclasındakı nitqindən bir abzası xatırlatmaq yeridir: “Bəzi siyasətçilər deyirlər ki, multikulturalizm iflasa uğrayıb. Bəlkə ha-

**Sürətlə
dəyişən
dünyada
mənəvi
immunitetin
qorunması
vacibdir**

radasa iflasa uğrayıb. Amma Azərbaycanda yaşayır və bu meyllər, bu ideyalar güclənir, ictimaiyyətdən də daha çox dəstək alır. Biz bu yolla gedəcəyik”.

Bildiyimiz kimi, Prezident həmin iclasdan dərhal sonra - yanvarın 11-də 2016-cı ilin ölkəmizdə “Multikulturalizm ili” elan olunması haqqında sərəncam imzaladı. Sərəncamda vurğulanırdı ki, sivilizasiyaların qovuşduğu Azərbaycan ictimaiyyətində tolerantlıq prinsiplərinə daim sədəqə nümayiş etdirib və ölkəmizdə multikulturalizm artıq alternativli olmayan həyat tərzinə çevrilib. Martın 11-də imzaladığı digər bir sərəncamla isə Azərbaycan Prezidenti 2016-cı ilin “Multikulturalizm ili” elan olunması ilə əlaqədar nəzərdə tutulmuş tədbirlər planını təsdiqlədi. Bundan sonra Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Himayəçilik Şurasının sədri, akademik Kamal Abdullanın rəhbərliyi və təşkilatçılı-

ğı ilə qarşıya qoyulmuş vəzifələrin icrasına başlandı. Planda “Multikulturalizm” jurnalının mütəmadi qaydada nəşri də nəzərdə tutulmuşdu. Jurnalın nəşr olunmasında məqsəd Azərbaycanda əsrlərdən bəri formalaşmış tolerantlıq ənənələrini təbliğ etmək, ölkəmizdə hökm sürən multikultural mühitə töhfə vermək idi.

Azərbaycan coğrafi baxımdan həm qitələrin, həm də mədəniyyətlərin qovuşduğu məkanda yerləşir. Belə bir nadir coğrafi mövqedə, mədəniyyətlər qovuşduğunda yerləşməsi ölkəmizdə tarixən formalaşmış tolerantlıq ənənəsini şərtləndirən əsas faktorlardan biridir. Üstəlik, Azərbaycanın yerləşdiyi Qafqaz regionu da etnik baxımdan dünyanın ən zəngin bölgələrindəndir. Burada bəzən bir-birinə qonşu kəndlərdə yaşayan etnik qruplar fərqli dillərdə danışır. Regiondakı bu təbii müxtəliflik də ölkəmizdəki multikultural zənginliyin formalaşmasında mühüm rol oynayır. Coğrafiyanın tale olduğunu

deyirdilər, bizdə isə coğrafi unikalıq nadir mədəni-mənəvi dəyərə çevrilib.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin bəyan etdiyi Azərbaycançılıq ideologiyasını daha da ucalara qaldıran Prezident İlham Əliyevin yorulmaz fəaliyyəti sayəsində Azərbaycan Respublikası bu gün bir çox sahələrdə göstəricilərə yanaşı, milli-mənəvi dəyərlərimizin yaşadılması, ölkəmizdəki etnik, dini müxtəlifliyin qorunması, sağlam ideoloji təməllərin bərpası, multikultural mühtitin saflaşması kimi məsələlərdə də regionun lider dövlətinə çevrilib. Sürətlə dəyişən dünyada universal dəyərlər, mənəvi immunitet qorunub saxlanmasa, cəmiyyətin ortaya çıxması üçün mübit şərait yaranar. Belə ideoloji boşluqların yaranmasına yol vermək olmaz.

Təğrul

Rusiya üçün son şans

Amerika Birləşmiş Ştatlarının (ABŞ) Prezidenti Donald Tramp

pın Ukrayna ilə sülh razılaşmasının əldə edilməsi üçün Rusiya-

ya verdiyi 10 günlük möhlət bu gecə saat 24: 00-dan etibarən

bitir. Artıq ABŞ prezidentinin xüsusi elçisi Stiv Uitkoff Mosk-

Bu gecə nə baş verəcək?

vaya gəlib. Onun bu səfəri Rusiya rəsmiləri ilə kritik danışıqlar aparmaq məqsədi daşıyır. Vnu-kovo hava limanında Stiv Uitkoffu Rusiya İnvestisiya Fondu-

nun rəhbəri və Rusiya Prezidentinin xarici ölkələrlə iqtisadi əməkdaşlıq üzrə xüsusi nümayəndəsi Kirill Dmitriyev qarşı-layib.

50 günlük müddət niyə 10 günə endirildi?

D.Tramp uzanan və hər iki tərəfi böyük itkilərə moruz qoyan Rusiya-Ukrayna müharibəsini bitirəcəyinin anonsunu hələ seçki-qabağı dönmədə etmişdi. O hətta asırı səviyyədə nikbin danışaraq “özünnün yox, Baydenin başladığı müharibəni” ən qısa müddətdə bitirməyə nail olacağını bildirirdi. Ancaq onun prezidentliyinin ilk 100 günündə bu vədin yerinə yetirilməsi alınmadı. Eyni zamanda, Rusiya prezidenti V.Putunlə bir neçə dəfə baş tutan telefon danışığı da nəticə vermədi. Ukrayna və Rusiya rəsmilərinin Türkiyədə keçirilən görüşlərində əldə olunan ən böyük uğur isə əsir-lərin və meyitlərin mübadiləsinin razılaşdırılmasıdır.

Belo olanda D.Tramp Rusiya-yə münasibətdə “yumşaq güc” taktikasını dəyişərək sort ritorika-yə keçid etdi. O, sosial şəbəkə hesablarındakı paylaşımalarında, müxtəlif səviyyələrdə keçirilən görüşlərdə, müsahibələrində Putinlə danışmağın mənasız olduğunu açıq şəkildə etiraf edib. Dəyişən situasiyada D.Tramp Rusiya-nı təzyiq yolu ilə sülhə məcburet-mə taktikasını işə salıb. “Mən artıq danışıqlarla maraqlanmıram”, - deyər Tramp Putinə ünvanladığı sort açıqlamasında bildirib. Onun sözlərinə görə, Rusiya prezidenti ilə dəfələrlə danışmasına baxma-yaraq, Ukraynaya hücumlar davam edir və bu, artıq “kifayət-dir”.

D.Trampın Moskvanı sülhə məcburet-nə taktikasının məzmunu Rusiyaya və onun ən böyük ti-carət tərəfdaşlarına yüksək göm-rük rüsumlarının tətbiqini, sanksiyaların əhatə dairəsinin genişlən-dirməsini, həmçinin Ukraynaya hərtərəfli dəstəyin artırılmasını özündə ehtiva edir. Əvvəlcə D.Tramp Rusiyanı yola götürmək üçün geniş “səxavətliklik” göstə-rərək bu ölkəyə 50 gün vaxt tanı-dığını bəyan etmişdi. Ancaq onun məlum bəyanatından sonra Rusi-ya Ukraynaya hücumlarının miq-yasını daha da genişləndirdi, yeni ərazilər ələ keçirdi ki, bütün bun-lar da Kiyevdə, Avropa İttifaqın-da (Aİ) və bütövlükdə Qərbi blo-kunda ciddi narazılıqlar və nara-hatlıqlar yaratdı. Buna görə də Ağ Evdə Trampa Rusiyaya veril-lən müddətin azaldılması ilə bağlı təzyiqlər artdı. Elə Trampın özü Rusiyanın Ukraynaya hücumların miqyasını artırmasının fərğində idi. 50 günlük möhlət Rusiyaya geniş imkanlar açdı. 50 günün sonunda yeni ərazi itkilərinə mə-ruz qalan Ukrayna sülh masasında oturmaq üçün daha ağır şərtlərlə üzləşə bilirdi. Rusiya böyük üst-ünlüklərlə açıq-aşkar favoritə çevriləcəkdi. Bu kimi reallıqları nəzərə alan Tramp 50 günlük möhlətin 10 günə endirilməsi ilə bağlı qəti qərara gəlib. ABŞ pre-zidenti Şotlandiyadan ölkəsinə qayıdarkən təyyarədə mətbuat mənsublarının bu xüsusda sualla-

rını cavablandırıb və qərarını bə-yan edib. “Bu gündən etibarən Rusiyaya 10 gün vaxt verirəm. Sonra tariflər və buna bənzər şeylər tətbiq edəcəyik. Bunun Rusiyaya təsir edib-etməyəcəyini bilmirəm. Aydındır ki, Rusiya prezidenti Vladimir Putin mühari-bəni davam etdirmək istəyir, am-ma biz tariflər tətbiq edəcəyik”, - deyər ABŞ prezidenti vurğulayıb. Tramp iki ölkə arasında ən qı-sa zamanda sülh razılaşmasının əldə olunmasını istədiyini, lakin Rusiyanın bu istiqamətdə heç bir şey göstərmədiyini düşündüyünü bildirib. Tramp “Ayıbdır” deyərək, Putindən heç bir cavab alma-dığını diqqətə çatdırıb.

Moskva görüşündən sonra kritik qərar veriləcək

Artıq nəzərlər Moskvaya diki-lib. ABŞ prezidentinin xüsusi elçisi Stiv Uitkoffun Rusiya paytaxtında ən yüksək səviyyədə görüşlərə qatılıb müzakirələr aparacağı ehtimal olunur. Tramp Moskvada keçirilə-cək görüşdən sonra Rusiya neftin-dən istifadə edən ölkələrə əlavə ta-riflər tətbiq edib-etməyəcəyini nə-zərdən keçirəcək. Bu barədə o, jur-nalistlərə açıqlamasında deyib. “Rusiya ilə görüşümüz var. Nə baş verdiyini görəcəyik. Qərarı da o za-man verəcəyik”, - deyər ABŞ prezi-denti bildirib.

Qeyd edək ki, Tramp daha əv-vəl Rusiyadan neft alan ölkələrə rüsumla yanaşı, ikinci dərəcəli tarif tətbiq edəcəyini bildirib. Bu isə Çindən və Hindistandan idxal olu-

nan mallar üçün vergilərin məblə-ğini kəskin şəkildə artıra bilər.

Bundan başqa, Tramp administ-rasiyası Putinin cümə gününə qə-dər Ukraynada hərbi əməliyyatları dayandırmağa razı olmadığı təqdirdə Rusiya tankerlərinin “kölgə do-nanması”na qarşı yeni sanksiyaların tətbiqi imkanını nəzərdən keçirir. Söhbət Trampın yanvarda hakimi-yətə qayıtmasından sonra ABŞ-ın Rusiyaya qarşı sanksiyalarının ilk potensial genişləndirilməsindən ge-dir. Xüsusilə, Qərbin neft ixracına qoyulan məhdudiyyətlərindən yan keçmək üçün Moskvanın istifadə etdiyi gəmilərin qara siyahısı mü-zakirə edilir. “Kpələr” analitikasına görə, siyahılara 115 tanker əlavə edildikdən sonra onların nəql etdiyi

Rusiya neftinin həcmi təxminən 4 dəfə - ayda 48 milyon bareldən 13 milyona qədər azalıb.

Rusiya neftinin alışı qiymətinin məcburi qaydada aşağı salınması da gündəmdə olan məsələdir. Dünya-da neft qiymətlərinin 1 barel üçün daha 10 dollar aşağı düşməsi Rusi-yanı Ukraynada döyüş əməliyyatla-rını dayandırmağa məcbur edə bi-lər. Bu barədə Tramp “CNBC News” telekanalına müsahibəsində bildirib. “Əgər neft 1 barel üçün daha 10 dollar ucuzlaşsa, onun (Ru-siya prezidenti Vladimir Putinin - red.) seçimi qalmaqacaq. İqtisadi-yat artıq ağır vəziyyətdədir”, - de-yər Tramp vurğulayıb.

Tramp, Rusiya neftini aldığı üçün növbəti 24 saat ərzində Hin-distana qarşı rüsumları əhəmiyyətli dərəcədə artırmaq niyyətində oldu-ğunu bəyan edib: “Biz 25 faizdə dayandıq. Amma düşünürəm ki, növbəti 24 saat ərzində onları əhə-miyyətli dərəcədə artıracıqam, çünki onlar Rusiya neftini alırlar”.

bildirib. Onun sözlərinə görə, hər kes ticarət tərəfdaşlarını sərbəst seçmək hüququna malik olmalıdır. “Biz faktiki olaraq təhdid təşkil edən, eləcə də ölkələri Rusiya ilə ticarət əlaqələrini dayandırmağa məcbur etmək cəhdləri olan çox-saylı bəyanatlar eşidirik. Belə bə-yanatları qanuni hesab etmirik”, - deyər Peskov bildirib.

Əlbəttə, Moskva görüşündə Rusiyanın Trampın qəzəbini yum-şaltmaq üçün müəyyən güzəşt jest-ləri edəcəyi də istisna olmurur. Kremldən sızdırılan məlumatlara

Hindistan və Çin necə davranacaq?

Rusiya neftini idxal edən ölkələr sırasında Hindistan və Çin ön sıralarda dayanırlar. Dehli Rusiyadan aşağı qiymətə aldığı neftin bir hissəsini emal sənaye-sinə yönəldir, digər hissəsini isə xarici bazarlarda sataraq gəlir qazanır. Bu ölkə 2024-cü ildə Rusiyadan 64 milyard dollar də-yərində 87,5 milyon ton xam neft, 5,1 milyon ton isə neft məhsulu idxal edib. Rusiya neftinin davamlı idxalı cari ildə də həyata keçiriləcək və bu yay möv-sümündə Rusiyadan gündəlik idxal həcmi 1,5 milyon barel-dən yuxarı səviyyədə saxlanılıb. Hindistan rəsmiləri Rusiyadan xam neft idxalını ölkənin enerji təhlükəsizliyi və global neft ba-

zarlarında qiymətlərin sabit və əlçatanlığı ilə əlaqələndirməyə çalışırlar. Buna baxmayaraq, Hindistan ABŞ və Avropanın davamlı təzyiqlərinə görə Rusi-yadan xam neft idxalını sonlan-dıra bilər. Bununla bağlı Hindis-tanın neft naziri Hardip Sinx Puru bəyan edib ki, ölkəsi uzun müddətdir neft tədarükünü şəxə-ləndirərək, təchizatçı ölkələrin sayını 27-dən 40-a çatdırıb. Eks-pertlərin qənaətinə görə, nazirin bu açıqlaması Dehlinin, necə də-ryərlər, iz azdırmaq planı da ola bilər. Hər halda yaxın günlərdə hər şey aydınlaşacaq.

Çinə gəldikdə isə vəziyyət fərqlidir. Moskva ilə Pekin ara-sında enerji sektorunda qarşılıqlı

faydalı münasibətləri nəzərə alaraq, Çinin Rusiyadan neft tə-darükünü dayandırması müm-kün görünür. Şanxay Sosial Elmlər Akademiyasının Rusiya və Mərkəzi Asiya üzrə mütə-xəssisi Li Lifan hesab edir ki, ABŞ hazırda Çin və Rusiya ara-sında siyasi və iqtisadi münasi-bətləri poza bilməz. İki ölkənin liderləri Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatının Tyansində keçirilə-cək sammitində və sentyabrda Çində keçiriləcək Qələbə para-dında görüşəcəklər. Onun fik-rincə, Çin və Rusiya nefti öz valyutalarında ticarət edə bil-ərlər ki, bu da ABŞ-ın ikinci dərə-cəli sanksiyalarından yan keç-məyə kömək göstərəcək.

Moskva öz ssenarisi üzrə hərəkət edir

50 günlük möhlətin 10 günə endirilməsi Moskvanın Kiyevə təzyiqini azaltmayıb, əksinə, agressi-yasını daha da gücləndirib. Rusiya qısa müddətdə hücumların miqyası-nı artırmaqla, arsenalındakı daha dəhşətli silahları işə salmaqla öz di-şini göstərmək və üstün mövqedə olduğunu nümayiş etdirmək istəyir. Trampın məlum bəyanatından dər-hal sonra - iyulun 31-də Rusiya 300-dən çox zərbə dronu və 8 ra-ketlə Ukraynaya hava hücumu edib. Əsas hədəf isə paytaxt Kiyev olub. Şəhərdə yaşayış evlərinə, inzibati binalara və infrastrukturaya ciddi zi-yan dəyib. Burada həlak olanların sayı 28 nəfərə çatıb. Avqustun 1-i Kiyevdə matəm günü elan edilib.

Avqustun 5-nə keçən gecə Ru-siya ballistik raketlər və əksəriyyə-ti İranın “Şahed” PUA-ları olan ol-

liyə yaxın pilotsuz uçuş aparatından istifadə etməklə Ukraynaya kütləvi hücum həyata keçirib. Ən çox ciddi zərər çəkən Xarkov vilayətinin Lo-zovaya şəhərində mülki infrastrukt-ru obyektlərinə, xüsusən də demir yolu, depo və stansiya 25-dən çox kamikadze PUA zərbəsi qeydə alınıb. Hücum nəticəsində 1 nəfər ölüb, ikisi uşaq olmaqla daha 10 nəfər yaralanıb. Zaporijye, Odessa və Sumı vilayətləri də atəşə tutu-lub. Rusiya qoşunları Zaporijye vi-layətinin Belenkoye kəndində FPV pilotsuz uçuş aparatlarından istifa-də ediblər, nəticədə iki yerli sakin yaralanıb.

Rusiya müxtəlif ölkələri onunla ticarət əlaqələrini dayandırmağa məcbur etmək cəhdlərini qanunsuz hesab edir. Bunu Rusiya Prezi-den-tinin mətbuat katibi Dmitri Peskov

görə, Moskva Trampın Rusiya - Ukrayna müharibəsini bitirmək cəhdləri ilə bağlı ona güzəştlərin bir neçə variantını nəzərdən keçirir. Bununla bağlı “Bloomberg” adı açıqlanmayan mənbəyə istinadən məqalə hazırlayıb. Moskvanın ya-naşmasına diqqət çəkən məqalədə oxuyuruq: “Mümkün təkliflərdən biri deskalasiya jesti kimi pilotsuz təyyarələr və raketlərdən istifadə etməklə hava zərbələrinin dayandırılması ola bilər - bir şərtlə ki, Ukrayna da sazişi imzalasın”.

“Bloomberg”in mənbələri he-sab edir ki, ABŞ prezidentinin xüsusi elçisi Stiv Uitkoffun Moskvaya səfərinin uğur şansları cüzi olsa belə, Trampa razılaşma üçün son şans kimi dəyərləndirilir.

Mübariz FEYİZLİ

Hindistanın Fransasayağı siyasi oyunu

Hindistan XİN rəhbərliyi Rusiyadan neft idxalına görə ABŞ və Aİ-nin ittihamlarına cavab verib. Hindistanın Xarici İşlər Nazirliyi bu barədə bəyanat yayaraq Rusiya ilə neft ticarətinin ölkənin enerji bazarında sabitliyi, balansı və əlçatan qiymətləri qorumaq üçün aparıldığını vurğulayıb. Hindistan XİN rəhbərliyinin rəsmi açıqlamasında qeyd olunur ki, Dehlini ittiham edən Qərb ölkələrinin özləri də Rusiya ilə ticarəti davam etdirirlər - “Bizim fərqimiz ondadır ki, bu ticarət Hindistan üçün həyatı əhəmiyyət daşıyır, onla-

rınkı isə belə deyil”, - deyə bəyanatda qeyd olunub. XİN əlavə edib ki, Hindistan öz vətəndaşlarının rifahını və enerji təhlükəsizliyini prioritet sayır və bu çərçivədə qərar verir. Rəsmi açıqlamada, həmçinin bildirilib ki, Hindistan Rusiyadan idxal etdiyi nefti yalnız ölkənin daxili bazarına deyil, eyni zamanda Avropa bazarına da çıxarır. “Hindistan bu addımı, müharibə başlayan sonra ənənəvi tədarük marşrutlarının Avropaya yönəldilməsi səbəbilə atmışdı. ABŞ isə o zaman Hindistanın bu addımlarını dünya enerji ba-

zarının sabitliyi üçün təqdirəlayiq hesab etmişdi”, - deyə Hindistan XİN-in bəyanatında vurğulanır. Qeyd edək ki, Qərb ölkələri Hindistanı Rusiyadan xam neft alaraq dolayısı ilə Moskvanın Ukraynada hərbi əməliyyatlarını maliyyələşdirməkdə ittiham edirlər. Bununla belə, Hindistan hökuməti bu ittihamları əsassız sayır və iqtisadi maraqlarını ön plana çəkir. Qərbin ittihamlarına Rusiyadan da cavab gecikməyib. Kremlin mətbuat katibi Dmitri Peskov “Russia Today”-yə açıqlamasında Hindistanın Rusiya ilə neft ticarətinin Dehlinin suveren hüququ olduğunu və Qərbin digər ölkənin daxil işlərinə müdaxiləsinin qəbulədlməz olduğunu bildirib: “Biz hesab edirik ki, suveren ölkələrin öz ticarət tərəfdaşlarını, ticarət-iqtisadi əməkdaşlıq üzrə tərəfdaşlarını seçmək və konkret ölkənin maraqlarına uyğun olan ticarət-iqtisadi əməkdaşlıq rejimlərini seçmək hüququ olmalıdır və hüququ da var”, - deyə D.Peskov qeyd edib.

Hindistan hansı marşrutdan istifadə edir?

Hindistanın Rusiyadan idxal etdiyi nefti hansı marşrut vasitəsilə Avropa bazarına çıxarması ciddi suallar doğurur. Təbii ki, Hindistanın neftin quru ərazisi - Pakistan-İran-Türkiyə üzərindən Avropaya çatdırılması qeyri-mümkün görünür. Çünki bunun üçün həm uzun məsafə qət etmək lazımdır, həm də region dövlətləri arasında bununla bağlı müvafiq razılaşmalar əldə olunmalıdır - mövcud vəziyyət isə buna imkan vermir. Hindistan ilə Pakistan arasında hərbi-siyasi vəziyyətin gərgin olaraq qalmaqda davam etməsi, İranda qeyri-sabit vəziyyətin hökm sürməsi və İrana yenidən hücumların təşkil edilməsi fonunda Hindistan Avropaya quru ərazisi üzərindən xam neftin daşınması qeyri-realdır. Xam neft yalnız neft tankerləri vasitəsilə okean və dəniz suları üzərindən Avropaya çatdırıla bilər. Məsələ ilə bağlı enerji məsələləri üzrə

ekspert Emin Qəribli “Yeni Azərbaycan” qəzetinə şərhində qeyd edib ki, Hindistandan Avropaya istiqamət-lənən əsas nəqliyyat marşrut xətti Hind okeanı-Ərəbistan dənizi-Qırmızı dəniz üzərindən keçir. “Ukraynaya hərbi müdaxilədən sonra ABŞ və Avropa İttifaqı Rusiyanın neft sektoruna çox ağır sanksiyalar tətbiq edib. Nəticə etibarilə Rusiya Avropa bazarına neft ixrac edə bilmir. Moskva da neftini satmaq üçün alternativ bazarlara üz tutdu. Bu da, təbii ki, Asiyanın iki nəhəng ölkəsi - Çin və Hindistan bazarıdır. Hər iki ölkə dünyada ən böyük əhaliyə malik olduğu üçün onların bazarı Rusiya üçün müvafiq bazar hesab olunur. Artıq üç-dörd ildir ki, həm Çin, həm də Hindistan Rusiyadan xam neft idxal edir. Hindistan Rusiyadan idxal etdiyi xam nefti təkcə daxili bazarda deyil, həmçinin dünya neft birjalarında da satır. Avropa ölkə-

ləri də bu nefti alır. Hindistanın hansı marşrut vasitəsilə rus neftini Avropa bazarına çıxarması ilə bağlı məsələyə gəlincə, qeyd edim ki, Hindistanın neft tankerləri Hind okean və Ərəbistan dənizi üzərindən üzərək Babül-Məndəb boğazından Qırmızı dənizə daxil olur və Süveyş kanalından keçirərək Aralıq dənizinə daxil olmaqla Avropaya istiqamətlənir. Çox nadir hallarda isə Hind-Atlantik okean xəttindən istifadə olunur,” - deyə Emin Qəribli vurğulayıb. Enerji məsələləri üzrə başqa bir ekspert Xəlid Kərimli də həmkarının fikirlərini təsdiqləyib: “Bəli, Hindistan xam nefti tankerlər vasitəsilə Hind okean-Ərəbistan dənizi-Qırmızı dəniz-Aralıq dənizi xətti üzərindən Avropa bazarına çatdırır. Yalnız bu marşrut xətti xam neftin və neft məhsullarının daşınması üçün münasib yol kimi qiymətləndirilir”.

“Vasitəçi aktor”...

Politoloq Tural İsmayılov qəzetimizə şərhində bildirib ki, Hindistanın mövcud enerji siyasətini və diplomatik davranışını “çoxşaxəli geosiyasi balans oyunu” adlandırmıq olar. Onun sözlərinə görə, Rusiya neftini əsas enerji qaynağı kimi qəbul edən Avropa bazarına çıxarmaq, əslində həm iqtisadi qazanc, həm də siyasi maneə vasitəsidir. “Hindistan bu yolla Qərblə açıq qarşıdurmaya gətmədən Rusiya ilə əlaqələrini qoruyub saxlayır. Bu strategiya Fransasayağı

“strategic autonomy” - yəni strateji avtonomluq siyasətinə bənzəyir. Yəni Hindistan heç bir global güc mərkəzinə tam bağlanmadan hər tərəflə işləyərək öz milli maraqlarını maksimum səviyyədə qorumağa çalışır. Rusiya ilə enerji ticarəti Hindistanın daxili bazarı sabitliyi üçün vacibdir, Avropaya satış isə beynəlxalq imicini qorumaq üçündür. Əslində, Hindistan burada bir növ “vasitəçi aktor” kimi çıxış edir - həm qazanan tərəf olmaq, həm də ittihamlardan yayınma bil-

mək üçün. Bu, “praqmatik neytrallıq” adlandırılma biləcəkdir diplomatik modeldir,” - deyə T.İsmayılov əlavə edib ki, Hindistanın bu iqtisadi siyasəti, həmçinin öz geosiyasi maraqlarına hesablanıb: “Beləliklə, Hindistan təkcə enerji bazasının oyunçusu deyil, həm də geosiyasi şəxəllənmə modelini formalaşdıraraq yeni güc mərkəzidir. Burada məqsəd isə supergüclərin mübarizəsində vasitəçi yox, istiqamət verən ölkə olmaqdır”.

Yunis ABDULLAYEV

Fələyin administrasiyası

Frans Kafkanın “Qəsr” romanı haqqında

əvvəli ötən saylarımızda

Sabah ertədən yerölçən təpənin üstündə qərar tutmuş Qəsrə yollanır. Yol uzandıqca uzanır, o getdikcə mənzil başı bir az da uzaqlaşır. Kəndin ana küçəsi o səmtə apararsa da, son ucu Qəsrə calanmır, qəfil döngəyə-dalana burulub yollarını azdırır.

K. Qəsrə düşmək sevdasından əl çəkib meyhanaya qayıdanda görür ki, iki cavan oğlan onu gözləyir. Onlar özlərini K.-nın köməkçiləri kimi qələmə verirlər, hərçənd onun peşəsindən xəbərsizdirlər. K. anlayır ki, onları Qəsrədən onu izləmək üçün göndəriblər, köməkçi deyilən oğlanlar yuxarıların onu gecə-gündüz güdən bir cüt gözdür.

K. onları da götürüb xizmətlə Qəsrə getmək istəyir, ancaq köməkçilər deyirlər ki, xüsusi icazə almadan kənar şəxslərin Qəsrə girməsi qadağandır. Onda K. onlara tapşırır ki, Qəsrə zəng vurub qəbula düşmək üçün icazə alsınlar. Köməkçilərə dərhal rədd cavabı verilir. K. dəstəyi onlardan alanda telefon xəttiylə axıb gələn dolaşqı, anlaşılmaz səslər eşidir. Handan-hana ona cavab verirlər, K. nədənsə özüni özü kimi yox, öz köməkçisitək qələmə verir. Yuxarıdan gələn səs ona Qəsrə girməyi biryolluq qəti qadağan eləyir.

Bu vaxt çapar Barnabas Qəsrədən K.-ya məktub gətirir. Kanselyariya müdirinin imzaladığı məktubda ona məlumat verilir ki, K. Qəsr sahibinin yanında qulluğa götürülüb, onun birbaşa rəhbəri isə Kəndin kəndxudasıdır. K. qərara gəlir ki, məmurlardan uzaqda, Kənddə qalıb işləsin, sadəcə kəndlilərə qaynayıb qarışsın, girəvə düşdükcə Qəsrədən də nəşə çalıb qoparsın. Bununla belə məktubun tonundan bir hədə, mübarizəyə çağırış da sezilir.

Barnabasının böyük bacısı Olqanın əliylə K. mehmanxanaya yol tapır - bura Qəsrədən Kəndə iş dalınca gələn ağaların qalması üçün nəzərdə tutulub. Kənar şəxslərin mehmanxanada gecələməsi qadağandır, yerölçən yalnız bufetdə sığınacaq tapa bilər. Həmin axşam oteldə nüfuzlu məmurlardan biri - Klammlar qalır, Kənddə onu tanımayan tapılmaz, hərçənd kəndlilərdən heç kəs Klammların üzünü düz-əməlli görməyib.

İstər ağalardan olsun, istərsə kəndlilərdən, hər cür müştərinin qulluğunda duran, onlara pivə süzən Frida adlı qız da mehmanxanada mühüm personadır. Çox gözəgəlimli olmasa da, cansız-cədsədsiz Fridanın kədərli gözləri var. Elə ilk baxışdan K. çox müşkülü çözməyə qadir olan o qəmli gözlərin tilsimini düşür.

Frida K.-ya bufetə qonşu otaqda olan Klamma gizli gözlükdən baxmağı təklif eləyir. K. deşikdən baxanda Klammların kök, yəndəmsiz, yaşlandığından yolaqları salınmış bir cənab olduğunu görür. Frida bu cənabın əşnasıdır, o səbəbdən Kənddə onun da hörməti, nüfuzu var, bufetçi vəzifəsinə qız birbaşa tövlə süpürməkdən götürilib.

K. Fridaya Klammları atıb onun sevgilisi olmağı təklif

eləyir. Frida razılaşır, K. gecəni bufetin piştaxtası altında, onun ağuşunda keçirir. Səhərə yaxın Klammlar miranə səsiylə qızı çağıranda Frida ona nümayişkarənə tonla cavab verir ki, yerölçənlə birlikdədir. Növbəti gecəni onlar karvansara hücrəsində, K.-nın köməkçilərinin nəzərləri altında keçirirlər. K. Fridayla evlənməyə tələsir, ancaq ona qədər qızın araclılığıyla Klammların qəbuluna düşmək istəyir. Həm Frida, həm də karvansara sahibəsi K.-nı inandırmağa çalışırlar ki, onun Klammla görüşməsi, danışması mümkün deyil, çünki Klammlar Qəsrədən enmiş adamdır, ali cənabdır, K. isə heçkim, heçnədir, Qəsrə yolunun bağlanması bir yana, Kənddə də yad-yabancıdır, burada da artıqdır.

Fridanın dağ kimi kişini atıb bir fərsəzə, yurdsuza calanmağı karvansara sahibəsi ni yandırır. Qadın boynuna alır ki, iyirmi il bundan qabaq Klammlar onu üç dəfə yanına çağırıb. Klammların bağışladığı dəsmalı, onun göndərdiyi çapının şəklini sahibə hələ də göz bəbəyitək qoruyub saxlayır. Qadın ərə də Klammların xeyir-duasıyla gedib, illər boyu hər gecə ərinə aşnasından danışır. Xidməti işlə şəxsi həyatın belə uzlaşması K.-nı heyrləndirir.

Kəndxuda K.-ya deyir ki, yerölçənin gəlişinə hazırlıq görmək barədə tapşırığı hələ neçə il əvvəl alıb. Dərhal da Qəsrin dəftərxanasına cavab göndərib ki, Kənddə heç kimə yerölçən gerek deyil. Görünür, cavab məktubu lazımı ünvana çatmayıb, nəşə dəyişik düşüb, hərçənd bu barədə qəti danışmaq olmaz, çünki kanselyariyanın səhvə yol vermə ehtimalı sıfıra bərabərdir. Ancaq nəzarətçi instansiyaya sonradan sonraya səhvini boynuna alıb, məmurlardan biri xəstəlik tapıb. K.-nın gəlişindən az əvvəl, nəhayət, məsələ müsbət həllini tapıb, yerölçəndən imtina olunması rəsmən təsdiqlənib.

İndi K.-nın qəfildən peyda olması neçə illik gərgin əməyin üstündən xətt çəkir. Kəndxudanın evində, anbarlarda Qəsrin arxivini qorunur, onun arvadıyla yerölçənin köməkçiləri bütün sənədləri tökü-b-töküşdürüblər, di gəl, K.-nın təyinatıyla bağlı sərəncamı tapa bilməyiblər. Fridanın təzyiqi altında K. kəndxudanın məktəbə qaravulcu düzəlməklə bağlı təklifini qəbul etməyə məcbur olur, hərçənd müəllimin deməsinə görə, məktəb gözetçisi Kənddə heç də yerölçəndən artıq görək deyil. Amma gələcək ər-arvadın qalmağa yeri yoxdur, odur ki, Frida məktəbdəki sinif otaqlarından birini ailə ocağına çevirməyə çalışır.

Klammları tutmaq üçün K. mehmanxanaya gedir. Bufetdə o, Fridanın xələfi Pepi ilə tanış olur, ondan Klammların yerini öyrənir. Qəsrədən enmiş məmuru soyuqdan donadonna küçədə gözləyir, ancaq Klammlar quyruc ələ vermir. Klammların katibi istintaq apararmış kimi onu sorğu-suala tutur, sən demə, bu sualların cavabı Qəsrin dəftərxanasında tərtib olunan protokola salınacaqmış. Klammların vaxt azlığından protokolları oxu-

madığını biləndə K. oradan qaçır.

Yolda o, Klammdan məktub götürən Barnabasla qarşılaşır; məktubda Klammlar yerölçənin onun tapşırığıyla gördüyü işlərdən razı qaldığını bildirir. K. deyir ki, burada nəşə bir dolaşlıq, anlaşılmazlıq var, Barnabas bunları Klamma izah etməlidir. Fəqət çapar əmindir ki, Klammlar heç onu da dinləməyəcək.

K. Fridayla, köməkçilərlə birlikdə məktəbin idman zalında gecələyir. O duyur ki, birgə yaşadıkları bu dörd gündə sevgilisi gözəcarpan dərəcədə dəyişib. Klammların yanında olanda qız tərəf çəçəktək pardaqlanırdı, amma K. onu dərindən soluxmağa başlayıb. Fridaya əzab çəkdiyinə budur ki, K. Qəsrin elçilərdən, yaxud müfəttişlərdən olan Klammla görüşməyi hər şeydən çox arzulayır, əslində, onun ayrı arzu-diləyi heç yoxdur da. İşin qorxulu yanı budur ki, əgər Klammlar hansısa işini aşırmağın müqabilində Fridanı qaytarmağı ondan istəyə, K. buna dərhal razılıq verəcək. Üstəlik, Frida nişanlısını Barnabasının bacısı Olqaya qışqandır.

Olqa diribaş, fədakar qızdır, öz ailəsinin kədərli tarixçəsinə K.-ya uzun-uzadı nağıl eləyir:

Üç il qabaq Kənddə keçirilən bir bayram şənliyində Sörtini adlı yüksək məmur Olqanın kiçik bacısı Amaliyadan gözüni çəkmişmiş. Ertəsi gün çapar Amaliyaya əxlaqsız təkliflərlə dolu bir məktub gətirir, məktubu göndərən Sörtini Amaliyadan onun mehmanxanadakı otağına gəlməyi tələb eləyirmiş. Mənlili alçaldılmış qız məktubu cırıb çapının sifətinə çırpır. Sörtini əslində bundan razı qalır, çünki Amaliyanın gözəlliyi onu mühüm işlərdə yayındırdığına, fikrini dağıtdığına görə kişi ona da, özüne də qəzəbliymiş, indisə qız məmurun beynində tutduğu yeri boşaltmışdı. Buna qədər Kənddə Qəsrin heç bir nümayəndəsini sinəsindən geri itələyən olmaybmış. Amaliyanın qüruru ailənin lənətinə çevrilir, Kənddə hamı onlardan üz döndərir. Kəndin ən yaxşı çəkəncisi sayılan ataları sifarişsiz, gərlirsiz qalır. Kişi bütün günü yol qırağında, Qəsrin darvazası ağzında durub, gələn-geçən məmurlardan mərhəmət dilənir, fəqət heç birinin çarəsiz qocaya ürəyi yanmır, onu dinləyən belə olmur. Ailəyə başqa cəza verməyə daha ehtiyac qalmır, dörd-qüsdən ata da, ana da sürətlə qocalıb evin içində əlilə, zəlilə dönür. Olqa başa düşür ki, camaat Qəsrin qəzəbinə gəlməkdən qorxduğuna görə onları boykot eləyib. Əgər onlar günahlarını yuyub səhvlərini qansalar, el yənə bu ailəylə mehriban dolanaçaq...

davamı növbəti sayımızda

F. Uğurlu

6 aylıq abunə - 79,20 AZN
12 aylıq abunə - 158,40 AZN

Yeganə BAYRAMOVA

Yeganə Bayramova

Yeganə Bayramova